

paratur. Hoc præstat abstinere, & prioribus duobus, utpote nativis & legitimis, uti.

Thapsiæ liquor, herbæ ferulacæ.

Thapsia.

DE LACHRYMIS.

Caput Undecimum.

Lachryma, quæ à Græcis *δακρυον* dicitur, humor est ex stirpe sua sponte defluens, ac Gummi modo concreescens. In officinis autem medicorum, sequentium maximè lachrymarum usus est, quarum exactam noticiam habere pharmacopolas oportet, quod non desint mangones & impostores, qui eas adulterent, ac vitient.

Bdellium lachryma arboris est Saracenica. Optimum est carens cortice, ligno, sordibus, translucens & clarum, gustu amaro, intus pingue, & si tactu subigitur mollescit. Scythicum, Galeno teste, resinosis, atrius, emolliens magis. Arabicum, resinosum, lucidum, liuescens. Indicum, sordidum, nigrum, grandioribus glebis in offas conuolutum. Adulteratur gummi, & id quidem minus est amarum, & minus suffitu odoratum. Quapropter quum Bdellium officinarum amarum non sit, & accensum gummi odorem referat, dubium non est quin adulteratum sit.

Cancamum lachryma est Arabica arboris, Myrrhae quodammodo similis. Lacha Actuario, Arabibus & Sepalsijs Lacca dicitur, id quod ex collatione Serapionis & Dioscoridis liquidò patet. Cæterum Lacha quæ passim in medicorum officinis prostat, neque est Dioscoridis aliorumque Græcorum Cancamum, neque Serapionis lacca, quod scilicet odore prorsus careat, neque cum Myrrham affinitatem habeat. Ut maiorem in modum hallucinetur Matthiolus, qui nos Dioscoridis Cancamum non omnino destitutos esse putat. Errat etiam quod Cancamum, & Laccam Arabum inter se non differre somniat. Si enim Cancamum, ut paulò post dicemus, grato odore spirat, quomodo rogo Arabum Lacca, quæ sapore, ut Matthiolus fatetur, ingrato est, esse poterit? Tres autem res Lachæ appellatione veniunt. Vna, quæ est veterum Græcorum Cancamum, Arabici ligni lachryma, myrrhae quodammodo similis, ut diximus, boni odoris: sic enim in Dioscoride conuertendum erit, ut in quo falso *βομωιδες*, id est, virosi odoris, pro *εὐωιδες*, legitur, quod hanc lectionem non solum Paulus, qui habet *εὐωιδες*, verum etiam Serapio, qui conuertit, habens odorem bonum, hodie ignorata. Altera facticia, quæ Venetijs, & alijs locis è cocci seu grani tinctorum, & Bersilij fece, qua maximè pro conficiendo colore rubro obscuro utuntur pictores, paratur. Tertia, ex qua ruber fit color, qui vulgò Carmesinus appellatur. Hæc tinctoribus est expetita, ideoque à Nicolao Myrepsò in antidoto è lacca, infectorum lacca, Arabibus rubralacca nominatur. Roris modo supra arborum surculos insidet, præsertim mespili, & coalescit in gummi. Quod confirmat Ludouicus ille Romanus lib. 6. suæ navigationis cap. 21. ubi sic scribit. Mittit etiam ea regio Laccam, unde conficiunt rutilum colorem. Gignitur hæc in arbore luglandibus nostris haud absimili. Infectores floccorum purpuræ eam macerant, ut colorem ebibant lanæ, & quod remanet lacca dicitur. Hoc autem modo solet elui. Ramuli & frutices qui illo scatent gummi, feruente aqua, in qua aristolochia & iuncus odoratus inferbuerint, resperguntur, & pistillo subiguntur: dein aqua, quum sidunt, emittitur. Quæ certè omnia ex Isaac cuiusdam sententia Serapion recenset, adeoque inter se Cancamum, quæ lachryma est, & tertiam lacca speciem, quæ gummi est, vulgòque Arabes sectanti Charmes & Chermesim appellatur, ex quo floridus ruber fit color, qui Charmesinus nuncupatur.

E

cupatur,

Lachryma
quid.

Bdellium.

Scythicum.
Arabicum.
Indicum.

Lacha.

Lacha tri-
plex. 1.

2.

3.

Serapio: Can-
camum est
Laccam con-
fundit.

Arabum doctrina confusa.

cupatur, miscuit & confudit. Vt Arabum doctrina nihil sit confusius & incertius. Est tamen præter hoc Serapionis Charmes tertium & nouum Chermelinum Arabibus ignotum, quo hodie puniceo & purpureo colore serica stammina inficiuntur, bacca exigua herbarū, maximè Pimpenellæ, radicibus adnascens, de quo supra, vbi de tinctorio grano egimus, multa à nobis dicta sunt. Hoc loco me immerito pungit Matthiolus, quasi parum rectè Chermelinum esse laccæ colorem quo panni rubri inficiuntur putauerim. Siquidem ea in re Serapionem autorem secutus sum, qui huiusce laccæ infecturam Chermes vocat. Sed verba Matthioli subiiciam. Verum, inquit, Fuchsius se autoritate Serapionis tueri non potest, quod proprio capite de Chermes, per Chermes nihil sanè aliud intelligat, quàm Coccum infectorium Dioscoridis. Quo fit vt existimauerim in eo capite de laccæ omnino subesse mendam, vel auctoris, vel interpretis. Hæc ille. Si subesse mendam putauit Matthiolus, cur non in Serapionem, aut eius interpretem cuius ego verba retuli, potius quàm in me errorè illum translit: præsertim quum metipse hæc ex Serapione verba referat, inquit. Conquitur hæc & inficiuntur inde panni rubeo colore, quam infecturam Chermes vocant. Atq; placuit sibi vt Fuchsiū præ reliquis omnibus tanquam creberimè hallucinantem traduceret. Sed quo candore id fecerit, omnibus notum esse arbitror, qui in lectione Arabum paulò diligentius versati sunt, vtpote quibus satis constat, illis duplex esse Chermes. Vnum quidem, quod simpliciter Chermes, vel granum quo panni tinguntur, dicitur. Id profectò non est nisi Dioscoridis κόκκον βαφικόν, id est, granum tinctorium. Alterum est, rubræ laccæ, vt diximus, infectura. De vtroq; diuersis tamen in locis Serapio agit. Quum igitur vtrunq; Serapioni Chermes nominetur, parum candidè fecisse Matthiolum constat, quod me reprehenderit propterea quod colorem eius laccæ rubræ quæ tenuibus lignorum surculis inhæret, Serapionem secutus Chermes appellauerim. Cur enim mihi non licuisset Arabum verba bona fide referre? Amatus Lusitanus tertiam hanc Laccam nō in arboribus coalescere scribit, sed apud Indos, quum terra vel pluuia, vel arte plus iusto irrigatur, formicas alatas ligna quædam gracilia ab incolis sic disposita in altum conscendere, & in ijs laccam generare, & hac de causa in laccæ ligna inueniri. Quæ si vera sunt, laccæ non est, nisi, si Dijs placet, formicarum alatarum stercus, & Arabum doctrina nihil vanius erit. Sed nihil dubitamus hoc esse Lusitani figmentum, est enim homo ille in effingendis eiusmodi fabulis exercitatissimus. Cuius rei fidem faciant eius Centuriæ, quæ fabulis sunt refertissimæ, & Luciani dialogis similes.

Hedera lachryma. Græci Hedera officinarum non eam legitimum.

Hedera lachryma in caudice aut trunco interdum concreuit. Hæc Dioscoride & Galeno testibus, Psilothrum est, & illitu pediculos necat. Quapropter quod in officinis sub hoc nomine venditur, minimè legitimum est, sed planè spurium & adulterinum: quod gustu neq; mordax sit, neq; calorem præferat, tantum abest vt Psilothrum esse possit. Hic verò error facile ex officinis explodetur, si modò Pharmacopœi ex ipsa potius Hedera lachrymam decerpere, quàm à dolosis mercatoribus hanc comparare velint.

Myrrha.

Myrha arboris Arabicæ est lachryma. Probatur recens, squalore & situ obducta, leuis, tota concolor, & quæ confractas vnguium modo, & lauas venas ostendit, glebis minutis, amara, acris, odorata. Omnibus antefertur Troglodytica, subflaua, perlucida, mordax, odoris gratissimæ, nullo vitiatâ liquore. Post hanc secunda est tenuis, Bdellij modo facile sub digito mollescens, odore grauiuscula. Mala, nigra, grauis, retorrída, præter modum exoleta, quæ Causalis dicitur. Vera inuenturara est. nam in optima Myrha, Galenus libro primo de Antidotis teste, Opocalpason, quod lethale est, de industria à nonnullis eorum

Myrrha versus parum tuus.

eorum qui eam præparant, admixtum, inuenitur, ab optima myrrha diuersum. Propter quod, & alia, Myrrhæ vsus parum tutus est. Officinarum Myrrha videtur esse omnium pessima, ea nimirum quæ Caucaalis vocatur.

Myrrha officinarum.

Myrrha stacte, id est, stillaticia, non est nisi expressa recentis Myrrhæ pinguetudo. Siquidem ex Myrrha recente, pingui, & solo lætiore natali largior exuda-

Myrrha stacte.

data stillat: dein cum aqua pauca tunditur, ac tandem machina exprimitur, colore pallido, amaritudine præcipua, odoratissima, preciosissima, minima por-

Styrax liquidus.

tionem efficacissima. Arabibus & recentioribus Styrax, vel, ut ipsi loquuntur, Storax, liquidus appellatur: id quod ex historia vtrorumque autorum tum Græ-

Styrax liquidus officinarum.

corum, tum Arabum, facile patet. Qui in officinis prostat sub Styracis liquidi nomine, quum teterrimo propemodum sit odore, legitimus aut sincerus esse

Tres Styraces.

nequit. Quid verò sit, infra indicabimus. Ex Arabum namque & recentiorum

Liquidus.

traditione tres sunt Styraces. Vnus liquidus, qui non est nisi, quod iam diximus, Myrrha stacte. Alter rubeus, qui nihil aliud est quam exterior cortex fu-

Styrax rubens.

scus & aridus, qui post lachrymam subactam & expressam remanet, quod Serapio ipse confirmat. Tertius est lachryma, quæ ex Styrace arbore exudat, de qua infra differemus.

Styrax lachryma.

Oleæ Aethiopicæ siue syluestris lachryma officinis, ut Hederæ, inter gummi recensetur, & corrupta voce eiusdem Gummi Elemi nominatur. Nam oleæ

Gummi Elemi.

vox primùm in eleæ, postea in elemi ab imperito aliquo Græcæ linguæ est detorta. Laudatur quæ Scammonio est similis, fulua, stillis exilibus constans,

Gummi Elemi officinarum adulterinum.

mordax. Quare videntur officinæ vera oleæ, vel ut ipsæ nominant, Elemi, lachryma carere: quòd cum Scammonia nullam habeat similitudinem, nec rufa

sit, nec gustum mordax. Non rectè etiam in gummi genere, sed verius resinarum

numero censetur, quum igni imposta colliquescat & diffundatur, quemadmodum aliæ resinæ. Cæterum gummi Elemi vocati vires apud Chyrurgicos, &

vulnerarios medicos in sanandis caluariæ fracturis præstantes sunt.

Resina lentiscina, id est, Mastiche, officinis Mastix nominatur: laudatissima, fulgore quodam ignis splendida, candore ceræ Tyrrenicæ, ampla, retorrída,

Mastiche.

friabilis, stridens friando, odorata, minimum acris: Chia, hoc est, ex Chio insula. Deterior est viridis & nigra, Aegyptia aut pontica dicta, Bitumini nigredine

Chia.

similis.

Aegyptia.

Terebinthina resina, ex terebintho arbore defluens, optima est alba, vel cærulea, vel colore vitri, pellucida, odorata, & Terebinthum referens, subamara,

Terebinthina.

asperæ arteriæ & ori mordax, liquida. Quapropter quæ pro Terebinthina, vel ut ipsi loquuntur, Terpentina, à Seplasiarijs venditur, quòd iam dictas notas

Officina Terebinthina destituta.

non habeat, vera non est. Huic proxima est Laricea, ex larice arbore, cuius in Silesia magna est copia, manans. Qua certe in Terebinthinæ penuria vtendum

Laricea.

esset pharmacopœis. Hodie autem Abietina, pro Terebinthina, à nonnullis officinis supponitur, nullo quidem errore, quum non sit Terebinthina multo

Abietina.

inferior. Magna tamen ex parte Laricea pro Terebinthina vtuntur hodie in suis officinis pharmacopola.

Colophonía, Dioscorid. lib. 1. cap. 78. autore, liquida è pinu & picea resina est sponte manans. Hæc quia olim non ex omni loco, sed à Colophone maxime, Asiæ ciuitate, petebatur, Colophonix nomen sibi vendicauit. Cæterum

Colophonía.

liquida pinea resina veteribus duplex fuit. Vna quidem pura, & alienorum commixtione carens: quæ vtribus asseruabatur ac portabatur, vt lib. 9. de Stir-

Liquida pinea resina duplex.

pium historia cap. 2. testis est Theophrastus. Altera impura, quæ scilicet ligna & lapidosa corpora in se habuit. Hanc Galenus lib. 3. de Compositione medic.

generalium συγκομισνυ, quod in figulinis, fictilibus amphoris seu dolijs impura adueheretur, vocat. Hinc est quòd eandem multis in locis suorum mo-

συγκομισνυ.

nimento.

Resina ex fictilibus.

*Resina frixa
& tosta.
Obiectio di-
luitur.*

*Resina tosta
falso Colopho-
nia nominata*

Græca pix.

Resina pro-

prie quid.

Pix proprie.

Zopissa.

Pix sicca.

Colophonia.

*Colophonia
triplex vete-
ribus.*

Sarcocolla.

*Styrax cala-
mites.*

nimentorum Resinam ἐκ τῶν κεραμίων, id est, ex fictilibus, appellet. Nam κεράμιον
Græcis fictile significat. Cruda verò & liquida resina, Plinio lib. 24. cap. 6. teste,
rarò vsi sunt medici, quòd coctam & vstam magis vsurparent. Fit enim per co-
ctionem ac vstionem resina arida & friabilis, quod manifestè Dioscorides lib. 1.
cap. 78. & Aetius lib. 1. testantur, vbi vterq; coquendi & vrendi resinā modum
docet. Hac autem ratione coctam & vstam resinā, Græci φρυκτῶν, hoc est, frixam
& tostam, vocauerunt. Nec ei quod iam diximus obstat, quod Galenus lib. 3. de
Compos. medic. generalium, cap. 2. & 4. φρυκτῶν appellat eam quæ eliquata per-
colatur & purificatur. Nam priusquam resina torretur, vt eliquata percoletur
neccesse est, Dioscoride etiam teste: vt scilicet quod in ea sordidum ac lignosum
est, secernatur ab eo quod purum est. Quapropter tosta coctaq; esse nequit resi-
na, nisi antea depuretur: vt rectissimè Galenus puram & tostā eandem esse puta-
uerit, quemadmodum impuram & minimè tostam itidem inter se haud differre
putauit. Quod euidentissimum fit ex ijs quæ libro 2. iam citati operis scribit, in-
quiens: Νύτερα δ' ἢ ἐκ τῶν κεραμίων ἀκάρετος τε καὶ ἀφρυκτῶν. Proinde nihil refert, vt
comprehensum est, vtrum impuram minimèq; percolatam, aut non tostam fri-
xamue dixeris resinam: quòd ijs omnibus nominibus res vna duntaxat signifi-
cetur, nec frixa fiat resina, nisi prius repurgetur. Hoc verò modo tostā frixamq;
resinam, vt etiam Galenus lib. iam citato memorie prodidit, nonnulli, et si fal-
so, Colophoniam appellauerunt. Qui profectò error ad hæc vsq; secula nostra
dimanauit. Nam in hodiernum vsq; diem frixam & tostam resinā officinæ me-
dicorum Colophoniam, & Græcam picem nominant, picis nomine abutentes.
Siquidem veteres, quod ex viuentibus & nondum præfectis arboribus destil-
lat, resinam dixerunt. Quod autem ex incensis pinguisimis harum arborum
lignis in furno effluit, picem liquidam vocauerunt. Seplassiæ hodie naualem pi-
cem nuncupant, quod ea ad obturandas naues vtantur. Distat autem à Zopissa
Dioscoridis, vt quæ sit resina cum cera nauibus derasa. Cæterum liquida pix de-
cocta in siccam coit, quam Dioscorides καλίμπισσα, hoc est, bis picem, nominat.
Vera autem Colophonia, peculiaris fuit resina, Mastichæ similis. Quod eui-
dentissimè testatur Galenus lib. 7. de Compos. medic. general. in hunc scribens
modum: Ὡς δ' ἐ πινυ πευκίνω καὶ φρυκτῶν ἤτινιν εἰσβάσαι καὶ κολοφωνίαν ἐνομάζει. ἴστω, ὅτι καὶ
ἄλλοι τισὶ κολοφωνία καταπλίσσῃ τῇ χιὰ μασίχῃ, μαλακτικὸν ἔχουσά τι: Consueuerunt pi-
neam, & frixam resinam, etiā Colophoniam nominare. Sciendum verò, quòd
et alia quædam est Colophonia, Mastichæ Chia similis, emolliendi aliquam ha-
bens facultatem. Quam quidem Galeni sententiam Plinius quoq; lib. 14. cap.
20. confirmat, ita scribens: Colophonia resina præter cæteras est fulua, si teratur
albafit, grauior odore, & ob id ea non vtuntur vnguentarij. Ex quibus palam
fit, veteribus triplicem fuisse Colophoniam. Vnam pineam & picem, ex Co-
lophone allatam. Alteram resinam eandem, sed tostam ac frixam, qualis est eti-
am hodie quæ hoc nomine in officinis medicorum prostat. Tertia vera & pecu-
liaris, quæ Mastichen referebat: quæ hodie est incognita.

Sarcocolla arboris Persicæ lachryma, pollini thuris similis, rufa, emplasti-
ca, subamara, sine morsu siccans. Valentior est flaua, quam alba: & quo amarior,
eo melior. Quapropter quæ amara non est, haud dubiè adulterium sensit. Sar-
cocollam autem Græci hanc lachrymam dixerunt, quod sicuti glutinum lignū,
ita hæc sauciata, exulceratamq; corporis carnem agglutinat.

Styrax lachryma arboris Syriacæ. Probatum flauus, pinguis, resinofus, albi-
cantibus grumis, acer admodum & amarus, odoris bonitatem diu seruans, &
qui subactus melleum liquorem reddit. A Galeno lib. 1. de Antidotis, Calami-
tis, quod olim in calamis & arundinibus ex Pamphilia adueheretur, dictus est,
& reliquis præstantior fuit. Atq; hinc est, quòd in hodiernum vsq; diem vsita-
tum

tum sit medicis, vt Styraei semper Calamitæ nomen adiungant, præstantiorem significare volentibus. Hic reuera liquidus fuit, & dicebatur, quanquam diuersus ab eo qui ita Arabibus nominatur. Hodie afferri desijt. Hallucinatur igitur plurimum Dessenius, qui impudenter scribere ausus est, quoties simpliciter effertur Styrax, Calamiten siue aridum intelligendum. Optarem hunc hominem paulo tardius scribendi prouinciam, donec maturuisset iudicium, suscepisse. In errore quoque versatur Matthiolus, qui illum liquidum fuisse negat, quem admodum copiose in tertio nostrorum de stirpium historia Commentariorum tomo demonstrauimus. Hic incandicantes & rufescentes grumos seu micas concrefcit, & Galeno siccus dicitur. Huic Calamitæ Styraei interdum liquida resina & oleum additur, vt liquidior factus magis redoleat, & viliori precio vendatur: qualis est, qui in officinis, medicorum sub Styraei liquidi nomine hodie prostat. Porro exterior cortex qui post lachrymam expressam remanet, Arabibus, vt ex Serapione constat, Styrax fucus dicitur. Et hoc etiam nomine Seplafijs hodie appellatur. Iisdem quoque rubeus Styrax, & Thymiana nominatur, quod scilicet Papistice religioni addicti, eo in suis templis ad suffumigandas aras diuorum vtantur.

Thus lachryma est arboris Arabice, officinis non sine risu eruditorum, Græco articulo adiecto, Olibanus vocatur. Laudatur pingue, albius. Quod fœmininum appellant, resinofum magis est, ac molle, citò ardens. Quod masculinum, primum albicat, tandem etiam rubescit & flauescit. Mannam verò thuris, ex magnis fasciculis glebisue exiguas thuris micas, concussu, motuque elisas, à thure lauigato diuersas, cum fragmentis quibusdam exiguis corticis thuris, nominant. Nam, vt Galenus lib. 4. de Compos. medic. generalium, cap. 4. testatur, fragmenta quædam exigua corticis thuris ipsi mannae inhaerent, à quibus exiguum quiddam adstrictionis assumpsit, qua quidem ratione à thure differt, vt pote quo magis adstringat. id quod libro 5. Thera. methodi confirmat Galenus, vbi mannam *συμπικνωτέρον εἶναι φάρμακον τῆς λιβαυρίας*, disertè scribit.

Tragacantos, tragacantha, vel tragacanthum, lachryma est, Dioscoride teste, quæ radicibus vulneratis emanans, concrefcit. Officinis, corrupta non nihil voce, Dragagantum appellatur, & perperam ab iisdem inter gummi genera numeratur. Laudatur Tragacantha alba, pellucens, gracilis, læuis, sincera, subdulcis. Quæ verò est antiquata, magis primum pallefcit, dein rufescit, tandem etiam flauescit: fitque hæc annis amara, ob idque calidior.

DE GUMMI.

Caput Duodecimum.

Gummi est lachryma, in truncis arborum concreta. Vfitata hæc quæ sequuntur, in officinis medicorum sunt.

Arabicum gummi vulgò dictum, quod ab Arabia regione Aegypto contermina olim importaretur, ex Acacia Aegypti spina manat, in vermiculorum speciem contractum, vitri modo perlucidum. Veteribus gummi absolute, Galeno Thebaicum, alijs Babylonicum, à Babylone Aegypti Arabiam attingentis dictum. Quod in officinis prostat, non videtur esse legitimum. Nam sunt illi comixta varia aliarum arborum gummi, nec contractis vermiculis simile existit.

Amygdalæ amaræ.

Cerasi, quod tussi medetur vetustæ, visum exacuit, & calculosis auxilio est.

Iuniperi gummi veteribus non memoratur. Plinius tamen lib. 13. cap. 11. eius meminit, sed ad nihil utile esse tradit. Contra recentiores Græci, Actuarius præsertim, & Nicolaus, crebrò ipsius mentionem faciunt, & ad plurima esse

E iij vtile

Dessenij
error.

Styrax siccus
Galeni.
Styrax liqui-
dus officina-
rum.

Styrax siccus
Arabum, &
officinarum.
Styrax ru-
beus.

Thymiana.
Thus.
Masculum.
Manna thuris.

Tragacantha

Gummi.

Gummi Ara-
bicum.

Thebaicum.
Babylonicum.

Cerasi.

Iuniperi.

vtile

Plinij locus
enucleatus.

utile scribunt. De quo non est cur quispiam miretur. fieri enim potuit, vt Plinij temporibus ignotus fuerit eius gummi vsus: ob idq; contemptum, tanquam inutile, iacuerit. Atqui tandem posterioribus Græcis coeptum est vti hoc gummi: ideoq; eius facultates iisdem quoque innotuerunt, quæ priores latuerunt. Probatum recens, perlucidum, pallidum. dum veterauit, flauescit, & fit friabile Mastiches modo, quam toto habitu multum mentitur. In vsu frequentiori tamen est scriptoribus & pictoribus, quam medicis, vt mox fusius dicemus: vulgò Vernix nominatur. Sed ne ambiguitas hoc loco alicui imponat, animaduertendum duplicem esse Vernicem: vnam sponte natam, alteram factitiã. Sponte nata, est iuniperi gummi, quæ solida & scriptorum vernix à nonnullis appellatur. Solida quidem, ad alterius differentiam, quæ liquida est. Scriptorum verò, quia ex hoc gummi puluis fit ad delinendas chartas aptus, ne bibulæ sint, & elegantiores appareant literæ. Eius enim farina superiecta, literis nitorem conciliat. Vernix autem hæc alio nomine Arabibus, maximè Serapioni, Sandarax, & Rasi Sandaros, recentioribus Sandaraca dicitur. Factitiã vernix est liquida, & Germanis, allusione quadam ad Latinam vocem, Vernis nominatur. Hæc gemina existit. Vna enim est, quæ constat ex gummi iuniperi, & oleo quod presum lini semen remisit. quanquam aliqui oleum è nucibus expressum, adiecta aloe, vsurpant. Altera, quæ ex succini reliquijs ad tornatilia opera inutilibus conficitur. Quæ res nonnullis imposuit, ac erroris occasionem præbuit, vt vernicem eandem cum succino esse crediderint. Vtraq; liquida pictores, & fabri lignarij vtuntur. Ea namq; colores imbuti sic tinguntur, vt pertinacius hæreant, quam deleri facile possint. Hæc etiam illustrantur picturæ, & ferro nitor conciliatur. Vtilis quoq; ad ambusta, & efficax ad dolores & tumores hemorrhoidum. Diuersa verò est vernix à vernigine, quæ Aristoteli lib. 5. de Animal. historia cap. 22. & Varroni lib. 3. de Re rustica, cap. 16. *ἐπιτόκιον* appellatur.

Vernix.
Duplex vernix.
Sponte nata.
Solida.
Scriptorum.

Sandarax.
Factitiã seu
liquida.

Vernix à vernigine distat.
ἐπιτόκιον.

Sandaraca.
Vernigo vnde dicitur.

Pruni.

Non est autem nisi apum opificium, vt idem M. Varro testatur, quo fauos extremos inter se conglutinant. Quod Plinius quoq; lib. 11. cap. 7. confirmat, qui apum, dum operantur, cibum plenum humoris esse, & in fauorum inanitatibus sepositum inueniri, atq; non tantum Erithacen, sed & Sandaracam vocari, scribit. Vernigo autem dicta est, quasi vernus ros. ex verno enim rore, Plinio loco iam citato teste, fit. Vt hinc palàm fiat, plurimum errare eos, qui verniginem eandem cum vernice esse existimant. Hallucinantur iisdem, quòd vernicem, quasi vernum rorem, vocatum esse putant, quòd ex verno rore fiat. Id enim de vernigine, non vernice rectè affirmatur: vt quæ non verno, vt vernigo, sed æstiuo potius tempore, recentiorum Græcorum testimonio, è iunipero arbore sudat.

Pruni gummi, potum in vino, calculos frangere dicitur: & ex aceto illitum, infantium impetigines sanat.

DE CORTICIBVS.

Caput XIII.

Cortices vsitati autem hodie in medicorum officinis sunt maximè qui sequuntur.

Aranciorum
cortex.
Casia.

Aranciorum, aut rectius auranciorum malorum. De quibus cap. 7. diximus. Casia quo Cinamomo est similior, ac odore ac gustu propior, eo est præstantior. Tanta enim est Casiæ cum Cinamomo similitudo ac confinitas, vt autore etiam in libro de Antidotis Galeno, Casiæ ramuli in Cinamomum vertantur, & contra. Quod cognoscentes qui arbores illas excorticant, nullo discrimine vtrumq; corticem in fasciculos redigentes, ad externos mittunt. Est autem inter Casiæ genera, quæ, vt ex Dioscoride liquet, complura sunt, optima, rufa, faluelcensq;

vescensq; rosam expirans, & vinum olens, boni coloris, perquam angusta, longa, crassa, & fistulosa: nec linguam ita impense vt Cinamomum erodit, sed cum acrimonia quadam potius adstringit, & aromatum modo odora. Hinc omnibus perspicuum euadit, quod cortex quo sub Casia nomine haecenus vsi sunt pharmacopœi, nō sit vera Casia, quod nec gustu Cinamomum referat, nec acris sit, nec odoratus. Sunt qui famenta quaedam & virgularū frustula Casiam ligneam esse falso putarunt. Alij Genistæ radicis corticem esse censuerunt. Nec Casia quæ nunc affertur, est nisi pessima ipsius species. Vera autem Casia quibusdam non videtur esse nisi id quod Nicolaus Myrepsus & alij Canelam & Canellam nominant, quod canales & tubos imitetur. Sed fieri fortè potest, vt in capsis Canella refertis & Casia & Cinamomi genera reperiantur: quare delictu opus erit, qui illa distinguere velit. Distinguet autem, notis vtriusq; diligenter expensis. Caterum habet casia alias quoq; apud Græcos appellationes. Nam Galeno sæpe κασία σύγγη, & Aetuario ac Nicolao σύγγη κασίας, id est, Casia fistulosa, aut Casia fistula, & ξυλοκασία, hoc est, lignea fistula, qua quidem nomenclatura adhuc officinæ vtuntur, nuncupatur. Diuersa tamen res est à Casia purgatrice & Aegyptia, quæ eidem fistulæ vel fistularis nominatur, vt capite septimo diximus.

Casia officinarum.

Canella.

Casia fistulosa.
Casia lignea.

Cinamomum, quod nobis Zeilam insula mittit, cortex est arboris quatuor ferè cubitorum altæ, crassitudinis brachialis, sex vel septem è trunco mittentis ramulos, qui singulis annis amputantur, atq; iterum pullulant, quorum cortex, qui Cinamomum est, sit tenuis, odoratissimus, gustu acris, & valde mordax, non tamen adeo vt molestè rodat, mansum Rutam oleat, colore intus cinericio, extrâ subrufo, nodis frequentibus, leuis, fractu facile. Hanc meam de Cinamomo, quod cortex sit, sententiam Matthiolus in altera suorum in Dioscoridem commentariorū æditione prorsus improbat, & sibi admodum dolere ait, quod maiorem fidem præstiterim Lusitani ineptijs & mendacijs, quam virum peritum decuerat. Quasi verò hoc à Lusitano, cuius fides mihi semper suspecta fuit, didicerim, & non huius meæ sententiæ autores ac testes habuerim viros grauissimos, ac fide dignissimos. Inter quos sanè vnum Ludouicum Vartmannum, Romanum patricium commemorasse in præsentia satis sit. Is enim lib. 6. suæ nauigationis cap. 4. de Cinamomo ita scriptum reliquit. Cinami arbor Lauro haud absimilis nascitur, præsertim si folia spectes. Et mox subiicit: Cinamum nihil aliud esse, quam librum corticem uē, cumq; ita legi. Singulis ternis annis, inquit, incidunt ramos delibrantq; demptumq; eo modo corticē, Cinamomum appellant. Quibus utiq; verbis, Matthioli opinionem planè refellit. In peruersam autem hanc opinionem nulla alia de causa peruenit Matthiolus, quam quod veteres vnanimis scribant, Cinamomum esse ramos, virgulta, & surculos, id quod nos quoq; fatemur. Quod enim illi ramulorum, virgultorū, & surculorum tantum in historia Cinamomi mentionem faciunt, id nullo alio nomine factum est, quam quod cortex qui Cinamomū est, exijs ipsis duntaxat, & nequaquam è caudice colligatur. Quod itidem confirmat Ludouicus ille Romanus, qui loco paulò ante citato sic scribit. Non caudicem incidunt, sed tantum ramos. Quapropter quum non ex caudice, sed ex ramulis virgultis uē tantum cortex, qui Cinamomū appellatur, delibretur, nihil mirum, cur in eius historia horum tantum meminerint, vt de victoria Matthiolo nō sit admodum triumphandum. Accedit huc, quod Germani nostri in hodiernum diem Cinamomū sua lingua, *Zimmetrinden*, hoc est, corticem Cinami, nominant. Ocularis etiā inspectio docet Casiam esse corticē, cui Cinamomum est simile, quapropter vt & illud cortex sit, necesse est. Sed hanc & alias Matthioli calumnias etiā Franciscus Alexander Vercellensis insectatur. Rarò aut nunquam hodie

Cinamomū.

Matthiolo
respondetur,
& eius opinio
reprobatur.

- verum Cinnamomum affertur. Quo enim sub hoc nomine vtuntur Seplassæ, magna ex parte Casia est, vt paulo antè diximus. Nam si affertur, de quo tamen non parum addubito, nō est nisi id quod tenue admodum est. Quod enim crassum hodie affertur, non est nisi Casia genus. Cæterum arboris huius folia nucis iuglandis aut Lauri latifoliae folijs similia sunt, quæ in officinis falso pro Malabathro venditur, vt supra quoq; ostensum est.
- Cinamomi folia.* Citrei mali cortex, Citri officinis nominatur.
- Citri.* Punicorum malorum, Granatorum Seplassijs vocatur. Galeno & Dioscoridi Sidiō, Barbaris adiectione vnus literæ deprauata voce Psidion, Plinio Malicorium dicitur.
- Sidion.* Macer cortex est flauescens, crassus, gustu perquam astringens, Dioscoride teste, ex Barbaria aduehitur: Galenus ex India conuehi tradit, gustu multum acerbo, cum leuicula quadam acrimonia odorata, iucundum & suaue redolens, In calore & frigore temperatus, in tertio autem desiccatur. Non differt à Mace, quem admodum lib. 2. de stirpium historia copiosissimè monstrauimus.
- Psidion.* Macer.
- Malicorium.* Macis autem Arabum extima est membrana, tenuis, fusca, aut flaua, odorata, sapore subacri, alteri duro & ligneo nucis moschatae inuolucro coherens, Calida & sicca, Auicenna teste, in secundo ordine.
- Macer.* Fraxini cortex.
- Macis.* Mandragoræ cortex crassus.
- Mandragora.* Nucis iuglandis viridis.
- Raphani.
- Sambuci.
- Tamaricis.
- Thuris.* Thuris arboris cortex sit crassus, pinguis, odoratus, recens, læuis, non scaber, sine membranis. Adulteratur misto cortice pini aut nucis eius cortice. sed hi sine odore fumant, non incenduntur: thuris verò cortex ardet, & cum odoris fragrantia vaporem iaculatur. Ferè in glebis thuris, vt dictum est, inuenitur.

DE LIGNIS.

Caput XIII.

- Agallochon.* **A** Gallochon est lignum quod ex India & Arabia, Dioscoride autore, defertur, Thina ligno simile, solidū, compactum: *ἄστυ μόνον* enim, id est, constrictum, compactū, & solidum, vt habet Aldinus codex: non *ἄστυ μένον*, hoc est, maculatum, vt in alijs Dioscoridis codicibus scribitur, legendū. Quod necessariorū monendum esse duxi, ne more quorundā lignum aloes verum esse non putarem, nisi quod esset maculatum, seu punctis interstinctum. Satis enim est, si gustu sit adstringens, odoratū, subamarū, & compactum. Accedit pro confirmanda Aldini codicis lectione, quod neq; Serapio, neq; Auicenna macularum & puncturū meminerint, sed vterq; durū & ponderosum seu graue, quale certè est id qd compactum & solidū existit, esse scribit. Dioscorides quidem corticem eius corij similitudinē habere, & versicolorē esse, non lignū ipsum tradit. Quapropter interpretū Dioscoridis sententia, qui *ἄστυ μόνον* legerunt, & maculatū interpretati sunt, prorsus repudianda erit, & *ἄστυ μένον* cum melioribus & emendatioribus codicibus: aut cum Oribasio *ἔστι μὲν ἄστυ δὲ ὄνιδες*: est igitur odoratum legendum. Xylaloe Aetio, Simeoni Sethi, Nicolao, & Actuuario recentioribus Grecis, Seplassijs lignum aloes dicitur. Optimi hanc esse probationem scribunt. Si coniectum in carbones Thuris modo liquefeat, lachrymamue fundat, & odorem spiret bonum, diuq; antequam ab igne absumatur, perduret. Item si aquæ iniectum mox subsidat, & bullas edat, Crudum Nicolaus & Mesue vbiq; ferè requi-
- Dioscoridis locus emendatus.*
- Xylaloe.*
- Lignū aloes.*
- Optimi probatio.*
- Crudum.*

requirunt. Simeon autem Sethi non consequi illud bonum odorem, nisi putrescat, memoriae prodidit. Putrescit autem, si conditum sub terra, & multo puluere obrutum, post certum temporis spacium ab incolis educatur. Crudum itaque est quod in sepultum fuit nec computruit. Non autem temere crudi Agallochi mentionem praedicti autores fecerunt. Nam ad geminum usum medici, Agallochum accommodant, nempe ad suffimenta odorisque conciliandi gratia: & ad roborandas internas corporis partes. Si igitur boni odoris conciliandi ergo ad medicamentorum compositiones adhibetur, usurpandum erit id quod sepultum fuit. Si quidem ut Simeon Sethi attestatur, quandiu non putruit, nihil odoris suauitate a reliquis arborum lignis distat. Sin ad roborandas internas corporis partes, verbi gratia cor & ventriculū, medicamentis inditur, crudo utendum erit, utpote quod ad strictoriam suam facultatem illabefactatam adhuc retinet, adeoque ad robur partibus conciliandum aptissimum est. Quare crudum etiam ubi dysenteriam curantibus medicamentis inditur praestantissimum erit. Quum itaque crudum Agallochum id sit, quod non putruit, & in sepultum fuit, adeoque quod statim ab arbore excisum ad usum rapitur, parum recte Matthiolus me reprehendit, & id potius esse Agallochum crudum contendit, quod non fuerit antea elixum. Nam non id solum quod antea non fuit elixum & coctum, sed etiam id quod terra vel puluere sepultum non fuit, crudum dicitur. Vtrunque enim statim ab ipsa arbore excisum, ad usum rapitur. Coctum verò, & quod sepultum fuit, nequaquam. Coctum verò in igne diu durat inconsumptum, propterea quod inter coquendum, quemadmodum etiam sepeliendum, glutinosam humiditatem amiserit. Mos est autem Arabibus decoquere Agallochū, ut Cassius Felix autor est, odoris excipiendi gratia, aquamque in qua decoctum est & eius succum exceptit in multos usus seruare. Proinde dum me Matthiolus erroris insinuat, ipse in binos, eosque maximos errores incidit, quorum is primus est, quod per crudum Agallochum Nicolaum intelligere tradit, quod impetu fluminum, longoque eorum ductu per regiones deferretur. Sed non videt id quod a sole elixatum est, crudum dici non posse. Vtrunque enim, nempe tam id quod ab igne, tam id quod a sole elixatur, coctum sit necesse est. Alter error est, quod censet Nicolaum nullum aliud expetere Agallochum, quam quod sepultum praestantissimum euaserit. Quomodo enim praestantissimum esse poterit id, quod facultatem ad strictoriam, quae in crudo maxime requiritur, iam ex sepultura fere totam amisit. Atqui ita euenire solet, ut quum aliorum errores, meos potissimum auidius insectatur Matthiolus, ipse interea suos prodat. A Matthioli calumnia & iniuria me asseruit Franciscus Alexander Vercellensis ita in folio primo sui Antidotarij scribens. Hic nouae laudis studio Matthiolus, Fuchsi sententiam refellit, quoniam per crudū aloes lignum intelligit quod non putruit, quod terrae non obruitur, sed statim ab arbore excisum, ad usum rapitur. Qua quidem in serie quod non vitij genus insit, docti viri diiudicent. Merum enim creditur odium in eundem profusum, ut fusius apud eundem legere licebit. Ut hinc etiam conspicuum fiat, Matthiolum virus suū & tam varias calumnias in me nulla nisi ambitionis & odij gratia euomuisse.

Aspalathus optimus est grauis, detracto cortice rubens, aut purpurascens, *Aspalathus.*
 densus, odoratus, gustu amarus. Est & alterum genus candidū, lignosum, sine
 odore, quod deterius habetur. Suspicio est Aspalathum legitimum in officinis
 nostris non proflare. Quapropter suppleat eius vicem Viticis siue agni semen,
 ut suo indicabimus loco.

Bersilium vel Bresiliū, vel Verzinium, a Verzinia vrbe Indiae vnde aduehi- *Bersilium.*
 tur dictū. Hoc quidem in medicorum usum nondum venit, sed velleribus im-
 buendis,

buendis, & scriptoribus expetitur. Qui namque librorum mangonio dant operam, segmenta ligni aceto tantisper macerant, dum omnem coloris vim ad se rapiat, cui non nihil gummi & aluminis, ne chartas penetret, adijciunt.

Gaiacum.

Gaiacum, siue Guaiacum lignum, ut officinae nominant, probatur quod caudice caeteris exiliore constat, cortice ipsi ligno firmiter haerente, densum, graue, bene habitum, sapore magis amaro, acri, & odoratius, quod Sanctum dicitur, quale est quod omni ex parte albeat. Hoc enim quum minus adoleuerit, ac consenuerit, plus in se succi continet, atque caeteris viribus praestat. Nam quod hoc tam intus, quam extra candidet, illud vero interiore sui parte nigricet, non aliunde prouenit, quam quod hoc magis, illud vero minus adoleuerit. Quippe eo nigrius cernitur lignum Guaiacum, quo ad maturiorem aetatem peruenerit arbor, a qua decisum fuerit. Caeteris igitur minus praestat, viribusque infirmius habetur, quod nigrius, crassius, & annosius reperitur. Caeterum cortices, qui etiam in usum medicum veniunt, probatissimi habentur, qui a praestantiori caudice detracti fuerint.

Santalum.

Santalum Actuario, Nicolao, aliisque posterioribus Graecis triplex est, candidum, rubrum, & flauum, seu ut Seplasiae nominant, citrinum. Praefertur in his generibus flauum, utpote odoratissimum. Secundas tenet rubrum, tertiam sibi sedem arrogat album. Sunt tamen qui postremum locum rubro, quod nullo ut priora duo commendetur odore, assignent. Non est tamen quod, Matthiolus secuti, dicamus album santalum, quod suauiter spiraret, calidum esse. Deceptus enim est verbis Galeni ab eo parum recte intellectis, qui libro 4. simpl. cap. 20. odorata omnia esse calida scribit. Quasi vero rosae, quae suauiter spirant, & Mandragorae poma, hoc nomine calida esse per excessum necesse sit, quum tamen Galenus id tantum innuere praedictis verbis voluerit, odorata omnia aliquid caloris obtinere, non per excessum esse calida, ut in nostris super hunc locum Commentariis plenius docuimus. Santala tertiam frigidorum, & secundam siccorum classem sibi assument. Ut hinc omnibus perspicuum euadat, Santalum flauum quarundam officinarum, seu ut ipsae appellant citrinum, quum acri sapore linguam interdum mordeat ac pungat, non esse legitimum, ideoque eo non utendum. Calidum enim admodum est, adeoque Cedri, vel alterius arboris odoratae & calidae lignum esse apparet. Officinae vnus literae immutatione Sandalum vocant.

Santalum citrinum officinarum est spurium.

Tamarisci.

Tamarix, tamariscus officinis. Vide supra.

Viscum quercinum.

Viscum quernum, vel, ut Seplasiae nominant, quercinum.

Xylobalsamum.

Xylobalsamum probatur recens, sarmento tenui, fuluum, odoratum, quod antenus opobalsamum spirans. Quare quod officinae usurpant, Xylobalsamum non est, sed alterius cuiusdam arboris virgultum, quum a iam dictis notis plurimum absit, nec praeter gracilitatem quicquam cum ligno Balsami commune habeat.

DE ANIMANTIBVS ET EO-

rundem partibus.

Caput XV.

Antalium & Dentalium.

ANtalium & Dentalium more latinorum prolatum, vel ut Nicolaus Mirapfus sect. tertia vnguento 42. appellat, *ανταλι & τινταλι*, & officinae Antale & Dentale, varij varie interpretati sunt, ita tamen ut nihil attineat singulorum prolixè referre sententias, quando quidem in vniuersum omnes a veritate aberrauerint. Reuera autem e tessarum genere & Antalium, & Dentalium existit, sed

sed

sed quarum à nullo adhuc fatis explicatum esse puto. Mihi quidem, vt disertè quid de ijs vocibus sentiam in præsentia exponam, vtraq; esse corrupta, quales certè multæ aliæ in Nicolao reperiuntur, videtur. Nam ἀνταλι dictio ex græca *Antali quidam* ἀντέλλη, haud dubiè deprauiata est, qua Athenæum vsum esse constat. Sic enim ille *ἀντέλλη.* nominauit Conchæ speciem, quã alijs Græci *τελλίνη*, & in plurali *τελλίνας*, à cre- *τελλίνας.* scendi nimirum celeritate, *ὅτι τάχιστα γίνονται τελλίνας*: quod celerrime perfectio- nem attingant, vocant. Idem nomen latini retinuerunt. Atq; etiãnum hodie *Tellina.* Romani has Conchas Tellinas appellant. Duo autem Tellinarum Athenæus *lib. 3.* genera facit, nempe marinas, & fluuiatiles, vel in fluuiorum hostijs repertas. Atq; harum aliquæ maiores, aliquæ minores sunt. Duplici testamino constat, *Minor.* vtraq; simili, læui, valida, & satis spissa, in ambitu serrata, qua de causa ad vnguẽ coniunctæ sunt. Maior iam dictæ similis, nisi quod testa sit maiore, tenuiore, *Major.* minusq; spissa, & ex rubro flauescente, parte qua testæ colligantur in acutiorem angulum desinente. Per Antalos autem Nicolaum non nisi Antellas vel Tellinas dictas intellexisse, hinc quoq; perspicuum euadit, quod ille Antalis in vnguenti e citrijs compositione, quod ad extergendas lentigines facies, impetigines delendas, aliãq; cutis vitia sananda confert, perinde atq; id genus alijs abstergendi facultatè præditis medicamentis, vsus sit. Id enim fatis ostendit Antalos ei non nisi Antellas siue Tellinas significare, quibus certè abstergendi quoq; inesse facultatem Galenus libro quarto de compo. medica. localium capite vltimo abundè docet, dum earundem testis leuigatis ad pilos palpebrarum euulsos, ne amplius pronascantur, vtendum esse docet. Siquidem constat ea omnia quæ pilorum ortum prohibent, esse attenuatoria, & abstergentia. Idem etiam Galenus, lib. ii. simplicium omnium testarum cinerem extergendi facultatem obtinere memoriæ prodidit. Præterea Dioscorides *μύακας*, quas Athenæus *μύτλας*, Plinius adfectione vnus literæ mytulos nominat, Tellinarum species palpebrarum crassitudines, oculorum albugines, caliginesq; extergere scribit. Plinius deniq; Mytulos ad lepras, lentigines, & maculas exterendas vim habere literis mandauit. Quum itaq; Antellarum & nomen & facultas cum Antalis pulchrè quadret, dubium non est Nicolaum has ipsas, deprauiata & corrupta voce Antalorum, significare voluisse. Caterum hodie pharmaco- *Qua testa of-* pœi nostri pro Antali seu Antella, in prædicti vnguenti confectio- *firma hodie* *pro Antellis* *vtantur.* *Antali non* *sunt lapides.* *Dentali quid* *δάντυλοι.* *Rondeletius.* *lib. i. cap. 40.* *et 41. et se-* *quent. Et lib.* *de insectis at-* *que Zoophy-* *tis cap. 5.* *quod*

Qua testa of-
firma hodie
pro Antellis
vtantur.

Antali non
sunt lapides.

Dentali quid
δάντυλοι.

Rondeletius.
lib. i. cap. 40.
et 41. et se-
quent. Et lib.
de insectis at-
que Zoophy-
tis cap. 5.

quod

quod historiam piscium doctissimè ac luculentissimè tradiderit. Quod autem per Dentalos Nicolaus intellexerit Dactylos, hinc etiã colligi potest, quod & hæ testæ abstergendi facultate non vulgari præditæ sint. Hincq; adeò est quod Athenæus eas calculosis, & difficilè meientibus vtiles esse scribat. Officinæ hodie pro Dentalis vtuntur etiã testis quibusdam Antalis similibus, & in saxis prouenientibus, atq; maioribus. Vt inter Antalos & Dentalos officinarum nulla sit differentia, quàm quod Antali sint tubuli vel siphunculi minores, & tubæ formam præ se ferentes. Dentali autem maiores, & tubuli verius, quam tubæ speciem repræsentantes. Etsi verò præstaret in prædicti vnguenti compositione pro Antalis vt Tellinis, & pro Dentalis, Lepadibus, aut Dactylis, tamen in inopia earundem testium, licebit vsurpare iam dictos in saxis natos tubulos, quod testæ Concharum in vniuersum omnes, extergendi facultate donatæ sint. Cæterum, ne id silentio inuoluamus, Entalium, vt nonnullis vocatur, ab Entali iam dicto, diuersum est, ac lapidis genus, quem Platearius in expositione Antidotarij Nicolai, Amentum dulce nominat, quod nomen Gesnerus Sabaudienfes adhuc vsurpare scribit. Sic autem appellant, nomine haud dubiè corrupto ab Amianto lapide, cui quidè quod eboris instar candidus, splendidus & friabilis sit, similis est. Etsi autem lapis hic dulcis sit, atq; hoc nomine ab Amianto qui falso sapore ac pungenti qualitate est præditus differt, vt Platearius etiam fatetur: tamen nihilominus factum est, vt in vnguento Citrio Nicolai latini scriptum sit Amenti dulcis, pro Amianti, quod in Græco codice disertè sit ἀμιαντος, veluti in nostris in illud annotationibus copiosius diximus. Quum enim vnguentum hoc desideret medicamenta maximè abstergentia, quæ dulcia sunt in eius compositione locum habere non possunt.

Cancris. Cancrorum fluuiialium vstorum cinis, ad morsum canis rabidi laudatur. Sciendum verò nos Cancro fluuiali in Germania nostra carere. Quamobrem non sine errore hodie Astaci fluuiatiles ab omnibus ferè pro Cancris habentur, & in eorum vicem vsurpantur. Carne enim sunt mollis, fluida, & dissipatu facili, minimeq; nutriente.

Cantharides. Cantharides probantur in frumentis inuenta, Dioscoride teste, & quæ luteas in alis transuersas lineas obtinent, corpore longo, crasso, blattarū modo præpingues. Capiuntur vere, & necantur, vt præcipit Dioscorides. In harum verò vsu diligenter considerandum medicis erit, quando integris vtendū sit, & quando caput & pedes auferre conueniat. Quum extrinsecus corpori ad tollendas impetigines, scabiem, lepram, & scabros vngues admouentur, nihil prohibet corpore solo cantharidum abiectis pedibus, capitibus, & alis, vt, quod nimirū hac ratione magis erodant, vt pote ijs quæ erosionem impedire possunt, abiectis. Alas autem & pedes Cantharidum maleficio aduersari in primis testatur Dioscorides lib. 2. cap. 53. qui ait pennas seu alas pedesq; ipsarum ijs qui eas in potu hauserunt esse ἀντιφάρμακον & remedium. Actius præterea lib. 13. cap. 49. idem docet ijs verbis: Cantharidibus haustis contrariæ affectionis ratione, quantum nihil aliud, auxiliantur Cantharidum alæ & pedes cum passo potæ. Item inter Latinos Plinius, qui lib. 19. cap. 4. de Cantharidibus ita scriptum reliquit: Conuenit inter omnes, pennas earum auxiliari, in quacunq; parte sit venenum. Idem quoq; lib. 11. cap. 35. ait: Venenum hoc remedia secum habet. Alæ medentur, quibus demptis letale est. Hinc est quod Galenus lib. 11. de Simpl. medic. facul. prudenter admodum, totas cantharides tam in exteriori quàm interiori vsu, vsurpandas esse hortetur ac doceat. Siquidem præstat, in externo etiam vsu, vt Cantharidum corpora mitius erodant, & vis illarum non nihil frangatur, quàm vt integram suam facultatem, magno cum agrotantis periculo, imò non rarò præsentis eiusdem interitu, exerant. Quapropter plurimum

Quæ testæ officinæ hodie pro Dentali vtantur. Antalium vt à Dentalio distet.

Entalium.

Amentum dulce.

Cancris.

Cantharides.

Cantharidū legitimus vsus.

Alæ.

mum

num errant, qui alas & pedes in interiore usu abijciunt, quum totis potius vten- *Medicorum*
 dum esset. Si enim integra exhibentur, non indigent tum ijs quæ vim ipsarum *error.*
 frangunt & imminuunt, quum secum habeant alas & pennas, veneno earun-
 dem aduersantes. Quocirca si imperitia medicorum accadat, vt quæ corporum
 Cantharidum noxam emendent ac corrigant, temerè negligantur, tamen si in-
 tegra sumantur, alæ & pedes hoc ipsum quod à medicis neglectum est, faciunt.
 Præstat igitur perpetuò totis vti cantharidibus, nisi vbi vehementer erodendi
 & vrendi nobis consilium est.

Castorium, siue testes Castoris animantis ancipitis capite, oculis murem re- *Castorium.*
 fert, rostro canem barbatum, cauda præterea est piscosa, pilo supernè canino,
 pedibus posterioribus anseris, anterioribus simiæ aut canis, dente validissimo.
 Siquidem arbores iuxta flumina, vt ferro cædit: hominis parte comprehensa,
 non antequam fracta concrepauerint ossa morsu resoluit. Caterum quod in offi-
 cinis venditur Castorium, non esse testes Castoris magnitudo ipsa conuincit.
 Illi enim parui, substricti que sunt, & gallorum gallinaceorum testiculos magni-
 tudine non excedunt. Castorium verò nostrum multo maius est, nihilque aliud
 plane quam tumores in inguibus gemini, vtrinque enim vnicum membrana sua
 conclusum, ouianserini magnitudine Castor habet, in quorum medio singuli
 sunt meatus, è quibus exudat liquor pinguis & cerosus. Sunt autem eo loco quo
 in quadrupedibus pendent testes, ex vtraque parte penis, vt non sit mirum si ho-
 die pro testibus venales proponantur. Probatum castorium cui intus est liquor
 cerosus, friabilis, odore graui, & virus olente, gustu acri & mordaci. Porro tu-
 morum liquorem liquidiorum & tenuiorum partium esse quam testium, saporis
 odorisque maior acrimonia declarat, ac proinde in remedijs quæ extrinsecus
 adhibentur efficacior erit, ijs verò quæ assumuntur vis pro affectus ratione mi-
 nuenda. Et verisimile hinc est veteres quoque ipsos, tumorum potius quam te-
 stium liquorem, medicamentis admiscuisse.

Cerebella passerum vere & autumnò captorum reponuntur, & prolificis re- *Cerebella*
 medijs miscentur. *passerum.*

Cerebrum leporis pueris dentientibus comestum vtile. *Cerebrum*

Coagulum leporis omnium præstantissimum ad comitalem morbum, si *leporis.*
 cum aceto bibatur. *Coagulum*

Cochleæ, Sepalsijs Limaces duplices sunt, terrestres & marine seu aquatiles. *Cochleæ.*

Cornu ceruinum.

Cornu caprinum.

Ebur, elephantorum sunt dentes, quod vt aliàs summopere expetitur, ita *Ebur legiti-*
 nostra quoque ætate preciosissimum. Eò factum est vt nullibi penè verum Ebur *mum in offi-*
 reperiatur. Quod enim vulgò huius vice in officinis prostat, marinorum pisci- *cinis non*
 um dentes esse videntur. *prostat.*

Genitale cerui à vipera demorsis auxiliatur: ad retentam præterea vrinam, & *Genitale*
 ad colic dolores valet. Siccatum & tritum in puluerem, in dysenteria efficacissi- *ceruinum.*
 mum esse remedium, experientia comprobatum est.

Iecur canis rabidi.

Iecur caprinum.

Iecur lupinum.

Intestinum lupinum.

Lumbrici seu intestina terræ. Officinis vermes nominantur.

Mumia Rhazis & officinarum seu facticia, liquamen est hominum in sepul- *Intestina*
 chris conditorum: in summa, compositio qua mortuorum corpora condiun- *terra.*
 tur: vel vt breuius ac rectius dicam, medicatum funus. Hæc autem condiendi *Mumia ar-*
 funera ratione Syriaci, Aegyptij & Iudæi maxime vsi sunt. In diuitum autem *tificialis.*

F corpo

corporibus condiendis vsi sunt balsamo, myrrha, aloë, cedria, cinamomo, & id genus alijs. Hoc medicatum funus hodie non affertur, quod locis bene munitis ac clausis repositum custodiatur, vt mercatoribus integrum non sit comparare, quemadmodum alibi fusius monstrauius. In pauperum & infime plebis funeribus condiendis, bitumine Iudaico præsertim & Babylonico vsi sunt. Quod Strabo in decimosexto abundè testatur, qui difertè Aegyptios ad mortuorum condituras bitumine, cui nonnulli picem, salem, & nitrum adiiciunt, vsos esse scribit. Atque hæc est quæ hodie ad nos affertur, & distat à Mumia Auicennæ & Serapionis, quæ non est artificialis, sed natiua, adeoq; non alia nisi Græcorum Pissasphaltus, de qua infra latius dicemus. Habet autè prior Mumia eandem cum Pissasphalto facultatem, modò rectè illa vtamur. Quod fiet, si abiectis terra, ossium fragmentis, & carnibus exiccatis, liquore tantum concreto, qui est in cauis partibus humani corporis collectus, vtamur. Siquidem quæ ex Aegypto integra ad nos hac ratione condita corpora aduehantur, necesse est eandem Pissasphalto, quod non sonat nisi picem & bitumen, facultatem habeat hæc Mumia. Præstaret autem naturali vtî quàm artificiali Mumia. Nam Mauritanii haud dubiè quia Pissasphalto destituebantur, artificiali in alterius inopia vtî cœperunt.

Natiua.

Os cordis ceruini.

Os è corde cerui exemptum humanum cor totius substantiæ similitudine roborare inter posteriores Græcos Actuarius & Nicolaus, cum vniuersa Arabum familia, tradunt. Veteres Græci eo non sunt vsi. Num verò os sit, aut potius ossea cartilago, alibi diximus. Suspicio autem est ea quæ à pharmacopœis hodie proferuntur sub hoc nomine, esse piscium, aut grandiora agni ossis hyoidis aut bouilli capitis ossicula.

Pinguedo. Adeps.

Ossa humana vsita, discutiendi & desiccandi facultate prædita. Pinguedo propriè loquendo est quæ Græcis *πικρὸν*, adeps autem seu seuum, quod isdem *σεία* dicitur. Quapropter inter se differunt, Galeno etiam libro vndecimo de Simp. medicamentorum facultatibus autore, quòd vnum altero fit crassius, nempe adeps pinguedine. Hinc est quòd in animantibus vniuersam naturam magis terream habentibus seuum adepsue proueniat, in humidioribus autè pinguedo. Quapropter pinguedo in ignem posita celeriter liquefcit, nec facile vbi liquata fuerit, rursum concrefcit ac cogitur. At seuum adepsue nec facile funditur aut liquefcit, & fusus celerrimè coit, ac concrefcit, multoq; pinguedine durior apparet. Officinæ omnem oleosam & pinguem in animantibus substantiam pinguedinem, & axungiam, vocant, His autem vsitatæ sunt quæ sequuntur:

Anatina.
Anserina.
Ardea.
Capi, caponis officinis nominatur.
Canis.
Ceruina.
Caprina.
Felis siue cati.
Gallinacea.
Hircina.
Humana.
Leonina.
Suilla, Porcina.
Tauri.
Taxi.

Vitu-

Vitulina.

Vrsina.

Vulpina.

Vulturis.

Medulla ossium, quod oleosa pinguisque substantia sit, merito iam dictis subiicitur. Autumno & ad hyemis initia e florenti animali, ut etiam pinguedo, colligi, & loco sicco, edito, & ad Septentrionem spectante, cum folijs Lauri siccis, ne putrescat, aut situm ducat, reponenda. Recens etiam tenerorum animalium usurpatur. Vfitatae officinis sunt:

Canina.

Ceruina.

Hircina.

Tauri.

Vaccina.

Vitulina.

Pulmo vulpinus, resiccatus asthmaticis plurimum auxiliatur.

Renes scincorum. Scinci autem, quos officinae commutatione vnus litera, *Scinci.* & non sine risu eruditorum, Stincos nominant, animalia sunt Crocodilo similia, quadrupeda, squamis paruis & frequentibus subluteis tecta, capite longo, dorso quadantenus elato, ventre lacerta non maiore, corio squamis subluteis numerosis transversim intercurrentibus referto, a capite ad caudam aequis distantibus spacijs, veluti lineam facientibus latam, squamis atris, cauda lacertae instar tereti, breuiore tamen. Maris rubri, aut Aegypti, siquidem Nilus foecundissimus Nili fluvius, hos quum egreditur, producit, aut Indiae alumni sunt Scinci. Hodie etiam ex Alexandria Aegypti allati, Venetijs excuterati & saliti venduntur: licet autem Crocodilorum speciem referant, magnitudine tamen praegrandes lacertas non excedunt. Squamis sunt, ut diximus, albis in luteum vergentibus, cum caesa a capite ad caudam linea. E quibus omnibus perspicuum fit, eos quos officinae subiiciunt, veros non esse. Nam haec bestiola Salamandra sunt aquatiles, venenatae, lacertos corporis specie referentes, quamvis capite sint paulo latiore, oris rictu ranis simili, tumido ventre, & maculis vario. Hinc Germanice *Wasserech* oder *Wassermolch* nominatur. Flagris itaque digni sunt pharmacopoei, qui virus lethale pro antidoto medicamentis miscent, lacertis minores sunt, nec ex Aegypto, sed ex fontibus & stagnis dulcibus, quorum incolae sunt, & ex Vicentino agro afferuntur. Caterum ne & id silentio transcamus, ij qui Scincorum renes in medicamentis praescribunt, non renes, sed carnes quae circa renes sunt & latera intelligunt.

Senectus anguium, seu Vernatio, cuticula est qua sese angues primo vere terra prodeuntes exuunt, faxis aut stirpibus affricato, & restricto corpore. *Senectus anguium.*

Sanguis hirci quadrimi, bene habiti, Augusto mense iugulati, medius effluens eligatur. Primus enim tenuior, postremus crassior putatur. Vase vitreo receptus, linteo vero tectus, sole siccetur. *Sanguis hircinus.*

Testa sepiae, os Sepiae officinae nuncupant. Exterius dura, leuis, interius tenera, fungosa. Ad dentifricia aptissima est. *Os Sepiae.*

Testa Concharum, officinis mater margaritarum seu perlarum: Nos enim perlas vocamus, quas Graeci *μαργαρίτας*, latini vniones appellant. *Mater Margaritarum.*

Vipera deligatur magna, bene nutrita, corpore toto & ventre crassiore, subflava, collo valde prominenti, capite latiore, oculis rutilis ac subrubentibus, trubicibus, & ferino aspectu, meatu magis ad extrema caudae vergente, cauda non inuoluta, sed potius conuersa. *Vipera.*

Vnguis odoratus, qui Graecis *ὄνυξ* dicitur, Conchylj tegumentum operimentumque est, ei simile quo purpura integitur, Dioscoride autore, in India nardiferis lacubus inuentum, grauiter odoratum, quod Conchylia inibi Nardi pabulo vescantur. Vnguis autem appellatur, quod vnguis speciem referat. *Vnguis odoratus.*

F ij Odo-

Matthioli opinio refutata.

Blattion Byfantis ab vngue odorato diuersum.

Odoratus, quia grauem, vt diximus, odorem spiret. Hinc est quod mirificam ei in conficiendo thymiamate praestantiam sacrae literae tribuant. Vnde omnibus palam fit, vnguem illum, licet secus sentiat Matthiolus, & perperam me hoc nomine reprehendat: diuersum esse ab eo quod Actuario & Nicolao *ελάττω* & *βλάττω* *βύζαντος*, vulgò & officinis Blatta Byfantia nominatur. Nam quod illis Blattion Byfantis siue Byfantium appellatur, non est nisi Purpuræ, & nequaquam Conchylj, operculum. Differre autem Blattion Byfantis recentioribus Græcis dictum, ab Vngue odorato, è Nicolao Myrepto fit manifestissimum, qui illud esse *ὄσων* *ἐν* *ῥινός* *ἐν* *πυρρῆς*, id est, os narium Purpuræ scribit. Et si autem Purpura neq; nasu, neq; nares, neq; ossa intus habet, tamen constat Nicolaum per os naris, non intellexisse nisi operculum purpuræ foraminis in capite, quod naris instar est. Aut si parum arridet commoda hæc verborum Nicolai interpretatio, dicamus Nicolai locum deprauatum esse, & pro eo quod scribitur, *ὄσων* *ἐν* *ῥινός* *ἐν* *πυρρῆς*, legendum esse *ὄσρα* *καὶ* *ῥινός* *ἐν* *πυρρῆς*, id est, testam, vel scutum seu operculum Purpuræ. Quippe *ῥινός* præterquam quod pellem significat, etiam pro scuto, Phauorino teste, sumitur. Operculum verò veluti scutum Purpuræ capiti imponi satis patet. Vt iam perspicuum sit, Blattas Byzantias vocatas, recentioribus Græcis non esse, nisi Purpuræ opercula. Id quod ipsa etiam satis testatur nomenclatura. Neque enim alia de causa Blattium dictum est, quam quod de purpura Indica, quæ recentioribus Græcis *βλάττω* nuncupatur, sumptum sit. Et constat Latinis etiam blattium colorem, pro purpureo dictum esse à Flauio Vopisco in Aureliano, & Eutropio in Nerone, qui inquit: Retibus aureis piscabatur, quæ blatteis funibus extrahebantur, quos Suetonius & Orosius purpureos interpretantur. Byzantia aut, haud dubie à Byzante, vel Byzantio Africæ cognominata est. Nam etiam illic tingebatur purpura. Cæterum Blatta Byzantia Arabum, nihil aliud est, quam Conchylj operculum, siue vnguis odoratus, quod vtriusq; hystoriæ collatio sole clarius ostendit. Est autem Conchylj operculum oblongum auium carniuararum vnguibus simile, vt hic etiam palam fiat, pharmacopolas hodie in officinis suis habere Conchyliorum, quæ sunt longa, & Buccinorum, quæ sunt rotunda, permixta opercula, quæ Blattas Byzantias vocant, quum hoc nomine vt ostensum est, Purpurarum tantum opercula appellanda erant. Sunt autem qui Blattas Byzantias longas, negent esse Onychas, siue opercula Conchyliorum, quod illæ non sint odoratæ suavisue odoris, sed foetidæ. Verum horum opinio facile refellitur ex eo, quod Dioscorides non semper *ἑνώδες* vocet id quod grato solum & iucundo odore placet, sed etiam aliquando id, quod vehemēti & graui est odore. Sic *πικ* ab eo *ἑνώδες* dicitur, quam tamen suavis odoris esse nemo dixerit. Parè ratione vnguis vel Conchylj operculum ab eodem *ἑνώδες* appellatur, non certè quod iucundi admodum sit odoris, sed quod grauiac vehemēti sit odore. Hinc Dioscorides qualitatem odoris exprimere volens dixit: *ἀμρῆτες δ' ἐνώδες θυμωμένοι, καὶ οὐχ ῥοτῆς ποσῶς τῆ δ' οὐμῆ*: Ambo, de marino & Babylonico loquitur, grauis odoris, incensi Castorium quodammodo redolent. Quod autem Castorium odore graui & virus redolente esse debeat Dioscorides tradidit. Huc accedit, quod non nisi à foetidis rebus suffitu facto, strangulatu vteri oppressæ, quibus de consilio Dioscoridis conchylj operculum adhibetur, excitantur. Quapropter si Blattæ Byzantia quæ hodie à pharmacopœis venduntur grati & iucundi odoris non sint, non est cur ob id Conchyliorum opercula, vel vngues esse inficias eamus. Porro vt hoc etiam adijciamus, quum opercula Conchyliorum & purpuræ ac Buccini, viribus similia sint, nihil refert quo illorum ad vuluæ strangulatus vtamur. Ex his quoq; quæ à nobis iam dicta sunt, palam fit Blattam Byzantiam recentiorum, ab vngue odorato differre, Arabum verò nequaquam. Nec est

est quod Nicolaum erroris accuset Matthiolus, eumque narium ossa excogitasse putet, & ut ipse ait, purpuræ in vniuersum præter testam qua conteguntur, ossibus careant: siquidem is per os naris operculum foraminis in capite purpure, quod naris instar est, ut dictum est, intellexerit. Denique meam sententiam haud labefactat, quod Matthiolus de Conchularum Indicarum facultatibus affert argumentum. Nam quæ Mauritanii Conchulæ Indicæ tribuunt, eadem etiam purpuram & buccinum præstare Dioscoridis testimonio comprobatur. Quod si igitur crematæ Conchulæ idem præstant quod purpura & buccina vsta, igitur idem etiam non vstæ, quod non vstu præstent necesse est. Quod verò Purpuræ perinde atque Conchulæ Indicæ operculum, iecori & lieni conducatur, veterique strangulatus iuuat, Galenus lib. 11. de Simpl. medic. facultat. disertis verbis docet, inquit: Opercula tegumentaque purpurarum ex aceto pota quidam memoriæ prodiderunt, lienes tumentes sanare, & suffita eas quæ vteri suffocatione periclitantur iuuare, præterea retentas eijcere secundas. Proinde quum purpuræ easdem quas Conchulæ facultatibus donatæ sint, parum refert vtras per Blattium Byzantium intelligamus. Præstat tamen in Nicolai compositionibus purpurarum, in Mauritanorum autem Conchularum testas vsurpare.

Vnguis caprarum.

Vnguis asinorum.

Vnicornis, Græcis *μονόκερος* dicitur. Animal est reliquo corpore equo simile, capite ceruo, collo non oblongo, cornu vnico in fronte prominente, longitudine duum aut trium cubitorum. Duum cubitorum ferè vidi in aula Marchionum Brandenburgensium dum illicagerem. Cornu huius vsus frequens est aduersus venena, & pestilentes affectus, puerorumque nobilium lumbricos. Differt vnicornis à Rhinocerote animali, quod Elephanto simile est, & cornu in nare, aut supra nares habet.

Vnicornis.

Vulpes tota.

Vniones non quod in vnica tantum Concha, sed quod nulli duo indiscreti reperiantur dicti, seu margaritæ e quodam Concharum genere laues non quatuor, aut summum quinque, Plinio lib. 9. cap. 35. autore, sed plures, centum, numero excedentes auelluntur, Perlas Barbari & officinæ uocant. Harum aliquæ perforatæ sunt, aliæ integræ, quæ quidem reliquis sunt meliores. Cordis, & oculorum affectibus medentur.

Rhinoceros
ab Vnicorni
distat.

Vniones.
Margaritæ.

Ventriculi interior tunica siue membrana gallinarum inutilis à Galeno censetur: Quare non magnificienda erit medico.

DE EXCREMENTIS ANIMANTIVM.

Caput XVI.

BVtyrum.
Calcus.

Fel Tauri. Hirci. Accipitris. Leporis.

Moschus, Simeone Sethi, ac recentioribus alijs testibus, Gazellæ dicti animalis, Dorcadi seu Capræ Indicæ similis, sanguis est in vmbilico concretus. Id animal eodem Simeone Sethi, qui illud ceteris copiosius pingit, teste *μονόκερος*, id est, vnico armatum est cornu. (Quum verò id nemo aliorum, ne oculati quidem autores scribat, errorem in Simeonis codice subesse suspitio est, inde forte natus, quod dentes huic animali retro reflexos cornua duo esse putarit.) Quum ruit in venerem quasi œstro agitatū stimulatūque, ei vmbilicus intumescit, in quem crassior sanguis cõfluit, quo tempore & pabulo & potu abstinet, humique volutatur. Qua quidem volutatione vmbilicum fœculento sanguine, qui ibi coierat, turgentem exprimit: emissaque sanies, & post aliquod tempus concreta, sibi magnam odoris suauitatem adsciscit. Hæc Sethi. M. Paulus Venetus lib. 1. de Regionib. orientalib. cap. 62. esse quoque animal cattilibrarij forte, aut inter-

Moschus.

F iij pre-

pretis errore: legendum enim esse censeo capreoli: magnitudine scribit, quod crassos habet pilos, pedes vngulatos, dentes quatuor, duos supra, & totidē infra exertos, palmi vel trium digitorū longitudine, iuxta verò vmbilicū inter cutem & carnē velicā sanguine plenā, qui sanguis est moschus. Iam dictis autorib. inter Arabes Serapio quoq; subscribit, & animal esse Capræ simile tradit. Amatus Lusitanus hæc omnia ficta esse, sed parū recte, vt paulopōst ostendemus, contēdit, & in India esse animal quoddam leporis magnitudine inquit, qd viuū adhuc virgis cæsum, necat. Eo occiso, pelleq; detracta, & interaneis exemptis, vniuersa caro plagis ac verberib. quoad liueicat contundit, pinliturq;. Hæc vbi optimè est pista, manu tractat, vt li quæ duriuscula in illa ossa fuerint, reijciant. Carnem hac ratione optimè pistā & contusam, manu in globos redigunt, & parte pellis eiusdē animalis excoriatae obuoluūt ac muniunt, vt in pilæ formā euadat, & moschus folliculo inclusus dicit. Hic calidus in secundo, siccus aut in tertio ordine habetur. Cerebrū roborat frigidū, & partes imbecillas firmat, eosq; quos animus defecit, reuocat. Vtra iam sententiā verior sit, dijudicēt qui Moschum colligi conspexerūt. Mihi certē tum Arabum, tum recentiorum de hoc animali sententiā, quod plurimū in eius descriptione varient, suspecta est. Neq; audiēdos esse puto, quod Moschum tuberculū, vel vmbilici eius animantis inflammati saniem esse tradunt, id enim haud dubiè falsum est. Sed sunt Moscho animalī tumores, quales in Castore esse supra diximus, & quales in omnibus leporibus sunt: propter quos vulgus testes esse existimans, lepores omnes simul mares & foeminas esse credit: à quibus odoratū illud pus emanare arbitror. Atq; tumores esse rotundos ac testiculis similes, membrana seu pelle circumdatos, norunt, qui adulterant. Nam in testiculi formam effingunt, & pelle animantis obuoluunt, ac testiculū Moschi appellant. Hic itaq; est Moschus Lusitanī, non legitimus, sed ad modum ab ipso descripto adulteratus, ab eo quem Arabes & recentiores aliquot Græci pingunt diuersus. Vt parum recte ab eo mendacij insimulentur. Caterū melior est, eodem Sethi autore, subflauus quā nigricans: & qui pelui humectata immixtus leuior euadit, quā qui grauior. Ex Caytā tamē niger præstantissimus hodie affertur. Ferrugineus ferè noster est. Seruatur melius in pyxide plumbea, cera obturata per se. Si autem odoris gratiam perdidit, reponendus erit in vase uitreo aperto: & si Plateario credendum, in cloaca suspendendus, & odorem recuperabit: Sed & alij latrinis & foetoribus odoris amissi vim recuperandam esse literis mandarunt. Officinæ non sine confusione Muscum appellant. Est & fictitiū Moschus, qui vt paretur, Gesnerus in suis Commentarijs de Animalium historia docuit.

Oesypus.

Hysopus humida.

Oesypus est succidarum lanarum pinguitudo. Succidæ autē lanæ, quod sudoris sordib. & succo imbutæ sint, dicuntur. Recentiores Græci, Nicolaus præsertim, ὄσων ὑγρόν, id est, Hysopū humidum vocant. Quem sequentes qui hodie medicinā faciūt, & Seplasiæ, itidē Hysopum humidam, ab Hysopo herba hac adiectione illam separare volentes, nominant. Ea appellationis deprauatæ ratio ex græcæ dictionis corruptione orta est. Nam Dioscoridi & Galeno ὄσων dicitur: quā dictionem imperitus subinde librarius in ὄσωνω cōmutauit. Et hodie quoq; in plerisq; locis apud Galenum & Paulum ὄσωνω, pro ὄσωνω scribitur, vt alibi fusius docuimus.

Sanguis.

Sanguis draconis.

Sanguinis vsus est potissimum hircini, vt diximus, columbini, leporis, suilli, & vespertilionis.

Sanguis draconis, Plinio lib. 33. cap. 7. teste, sanies est Draconis elisi Elephatorum morietium pondere, permixto vtriusq; animalis sanguine, qui subinde terra mixtus colligitur, ac in pastillos ac rotundos orbes conformatur. Hodie modo Plinius, quod tamen suspicamur factū esse, falsus non sit, eo vti desierunt medici, altero in huius vicem substituto: qui qualis sit, supra exposuimus.

Lac

Lacvacca, caprae, asinae iuuenis, aliquandiu post partum exercitae, & bene *Lac.*
 pasta praesertim idoneis sibi pascuis, verum largius, sed humidius, aut autum-
 nale parcius siccus, & butyro diu seruando aptius. Sit autem quatenus lacti da-
 tum est, dulcissimum, albissimum, consistentia mediocri, si vaccinum est: te-
 nuiori, si asininum, vel caprinum.

Lactis serum caprae iuuenis nigrae, salubribus pabulis nutritae. Secundas te-
 net serum lactis ouini.

Sericum vellus est quod vermiculi Seres & Bombyces nominati pedibus. ex *Sericum.*
 plicantes nent, & coegeto glomeri se condentes emoriuntur. Fila enim ab illis ara- *Bombyces.*
 neorū modo nentur, quae in vestes textuntur. Semestris illis vermibus, vita est apud
 nos, prorsusque ante completū annū, quum suū nendi obierunt munus, efflat ani-
 mam, prius tamen ascitis sibi alis in volucres papilionones degenerantes, & relictis
 ouis e quibus sua rediuiua proles sequenti anno renascitur, vt copiosius in altero
 nostrorū de Stirp. hist. comment. tomo, vbi Mori historiam narramus, cuius
 folijs vermiculi illi pascuntur, diximus. Horum certe lanificio recentiores Graeci
 in quibusdam medic. compositionibus vtuntur. Folliculos recentes, qui cor-
 tinas aut colorem nondum experti sunt. Aëtius, Actuarius, & Nicolaus, poste-
 riores Graeci, *μεταξα* & *μέλαρα* *ἰώνης*, Latini sericum crudum, Seplasia Setam cru- *μεταξα.*
 dam appellant. Dicendum autem illis erat Sera, à Seris vermiculis. Et haud du- *Sericum cru-*
 biè initiò ita vocata est, sed deinde rerū ignoracione factū est vt r in t mutatū sit. *dum.*
 Excaefacit autem Sericum, mirificè exhilarat, reficcatque primo ordine, atte-
 nuat, cor recreat, latumque efficit.

Stercus bubulum.

Caninum, quod officinis medicorum Album graecum vocatur.

Columbinum

Caprinum.

Album gra-
cum.

Gallinaceum

Murium. Ouillum,

Salua.

Sudor.

Sordes.

Vrina.

Zibethum recentioribus Graecis dicitur quod e genitalibus locis cuiusdam fere *Zibethum.*
 animantis, feli qui veteribus edificiorū ruinis oberrat, nō absimilis est, sed maior,
 dentibus armata & fera, colore lupi, maculis passim nigris per summū dorsum ob-
 scure fuluo mixtis, odorem tū, foemine intra genitale & aluū, mari intra geni-
 tale membrum & testes, argenteo cochleari, aut oriculario instrumēto eruitur
 & excipitur. Est autem excrementitius quidā lentor, primo butyri colore, qui
 mox liuidus redditur. Nulla ferè res nostra ætate in maiori precio fuit quā vncia
 vna octonis aureis permutetur. Huius odorem tū uulua tam amantem esse
 praedicant, vt ad id, vnde cunq; admotum, irrepit. In huius itaque strangulatione
 ex eo pessos conficere praestat. Nomen suum in officinis retinet.

DE METALLICIS.

Caput XVII.

Metallum est corpus fossile quod natura vel sua sponte natum est, & eter- *Metallum*
 nis quæsitum eruitur, aut liquidum, vt argentum viuum: aut durum, sed *quid.*
 quod igne liquefeat, vt aurum, argentum, æs, & plumbum: vel mollescat, vt fer-
 rum, idque Graecis *αυτοφυές* nominatur: vel quod arte conficitur, eaque de causa fa-
 cticium appellatur, vt alibi fusius docuimus. Sic autem Graecis *ἔσπε το μεταλλῶν*,
 id est, ab inquirendo & percutando dictum est. Vt metallum omne id sit quod
 in venis terrae generatum latet, & in vsus nostros eruitur. Plinius tamē libro 33.
 cap. 6. ob id *μέταλλα* nominata esse putat, quod *ἄσπε ἄλλοι* cum alijs, vel *μετὰ τὰ ἄλλα*,
 post alia inueniantur. Metallica itaque medicamēta sunt quae vel ipsa metalla exi- *Metallica.*
 stunt, aut iuxta metalla reperiuntur, vel dum in fornacibus illa excoquuntur, fiunt,
 vel aliquo alio modo ex hisde conficiuntur. Vt iuxta officinis sunt quae sequuntur.

F iij Aurum

- Aurum.** Aurum metallorū omnium preciosissimum, præstantissimumq̄ quod indigelapide exploratur, colore scilicet fuluo in lapide relicto. In foliola & bracteolas multis ictibus latefcit, q̄bus medicamenta inaurantur. Quod statim suum & natium est, Græci vocant *ἄργυρον*, id est, ignem non expertum: contra quod vsq̄ eò coquitur, dum argentum omne ab eo fuerit separatum, *ἀργύρεον*. Idem obryzum nominatur. Bibitur maximè ad cordis affectus, & animi mœrores.
- Argentum.** Argentum similiter in bracteolas latefcit, & foliatum redditur. Arrenicum vetustis Græcis & Atticis, posterioribus commutatione ḡ in ḡ Arsenicum, latinis scriptoribus Auripigmentum dicitur. Officinæ græcam appellationem retinuerunt, & ab Auripigmento distinxerunt. Arsenici autem duo sunt genera, natium, & factitium. Natium rursus tres sunt species, colore & figura differentes. Vnum, quod auri imitatur colorē, & ex multis tenuibus crustis, tanq̄ squamis, constat, vt altera alteri imposita videri possit, & findi, vt Lapis specularis, de quo infra dicemus. Id si purum fuerit, præstantissimū est. Alterū, magis auri colorē imitat, nec est nisi puluis seu harena cuius Theophrastus in libello de Lapidibus meminit. Tertiū, in glebas concretū est, & lapidosum, ac Sandarachæ quodā modo colorem exprimit. Factitij duo sunt genera, quorū vtrumq̄ splendet: sed alterū album est, quod venis in albo subluteis, aut subrubris distinguitur. Alterum luteū, quod variatur nigris, subrubris, plus minusue luteis venis. Conficiēdi modum alibi tradidimus. Seplasiæ quatuor Auripigmenti genera venalia proponunt, nempe album, citrinum, quæ duo sola Arsenici nomen in officinis retinent, rubrū, & auripigmentū. Album factitium est, perinde atq̄ citrinū, rubrū Sandaracha veterum existit, de quo suo loco. Auripigmentū aut illis priuatim dictum, tertium est natium Arsenici veterū genus.
- Natium ar-
senicum tri-
plex.**
- Factitium
duplex.
Album.
Luteum.
Seplasiarum
quatuor Ar-
senici ge-
nera.**
- Aerugo aris
duplex.
Fossilis tri-
plex.**
- Rasilis.**
- Factitia tri-
plex.
Santeria.
Chrysocolla.
Viride aris.
Cuprum.**
- Aerugo aris** quæ non est nisi florida aris rubigo, itidem duplex est, natia seu fossilis, & factitia. Fossilis, in metallicis Cypris ararijs, Dioscoride teste, duobus modis gignitur. Aut enim ex lapidibus quibusdam ararijs exigua, sed bona, efflorescit. Aut ex specu quodam per Caniculæ æstus manat & destillat, copiosa quidē, & grati coloris, sed vitiosa, quod cum multis calculis sit permixta. Prior abraditur, ideoq̄ Græcis ἰὸς ξυσός, latinis ærugo rasilis vocatur. Posterior sicca colligitur. Est præter has tertia fossilis, quæ à similitudine vermium, Græcis ἰὸς σκώληξ nominatur. Factitiæ similiter, tria sunt genera. Aut enim abraditur ab ære. Aut in vermes formatur. Aut in mortario æreo efficitur veteri ex vrina, quæ Santeria, & ab effectu hodie Chrysocolla nuncupatur. Natia seu fossilis in vsum medicum haud dum recepta est. Rasilis verò factitia hodie vsitata est, & officinis viride aris appellatur.
- Aes vstum seu crematum** vocant laminas Cupri, æs enim latini recentiores cuprum appellare consueuerunt, vstas. Cremandi modum tradit Dioscorides. Probatur, eodem teste, rubrū, & quod tritū colore Cinnabarim imitatur. Nigrum verò plusq̄ decet exustum est. Quapropter improbatum duci poterit æs vstum officinarum, quod nigrorenimiam vstionem repræsentet.
- Aeris flos** ære fuso, & aqua affusa exilit Milij effigie. Quando enim candenti aris massæ aqua frigidissima affunditur, derepente ceu minutissima & rubentia grana, exilit ac erumpit flos ille. Optimus est breuis, grauis, splendens, cum teritur rufus, friabilis. Hodie in officinis desideratur.
- Aeris squama** est quæ malleorum ictibus de panibus aris excutitur, & gemina existit, crassa, & farinæ modo tenuis. Crassa Germanicè *Rupfferschlack* dicitur. Tenuior verò *Rupfferbraun*, vel *Kesselbraun*. Hanc Plinius lib. 34. cap. 11. Stomoma vocat. Differt autem à squama stomomatidis, quod hæc ex chalybe, ferro purissimo & optimo, decussa sit squama, quod Græcis *σώμομα* nominatur. Cæterum est etiam squama clauaris dicta, quod è clavis per quos panes ærei feruntur decussa sit.

Alumen

Alumen, quod Plinio lib. 36. cap. 15. teste, non est nisi sulfugo terræ, aut li-
quidum est, aut concretum. Liquidum duum est generum. Alterum purum, *Alumen.*
lactei coloris, pellucens, æquale, & omni sui parte succosum, non lapidosum, & *Liquidum.*
ignem olens. Id quia propter puritatem in primis vtile est, Græcis φόσιμος voca- *φόσιμος.*
tur. Alterum, est impurum, pallidum, & scabrum, officinis vtraque ignota. Hoc
quia sordibus inquinatum est & peruersum, παράφορον, quasi fraudulentum si- *παράφορον.*
ue deprauatum appellatur. Concretum itidem duum est generum. Quoddam *Concretum.*
enim scissum siue scissile, & Serapioni lamenum vocatur, estque quatuor generum. *Scissile.*
Vnum quod est cuiusque glebosi, & natiui veluti flos, quod optimum, & gustu
maxime adstringens existit. Hoc autem singulatim effloruit simile canis capil-
lis, hincque adeo Græcis περιχίτης, latinis capillare dicitur. Non est autem id quod *Capillare alu-*
Seplasijs hodie alumen plumosum nominatur, vt alibi efficacissimis argumen- *men differt à*
tis probauimus. Hoc enim non est nisi Amiantus dictus lapis, qui scissilis est & *plumoso A-*
friabilis: eamque obtinet naturam, vt ab igne nunquam absumatur, etiam si ali- *miantus la-*
quot diebus vritur, vt suo loco latius dicemus. Hic certe lapis præter alia nomi- *pis.*
na, quæ alibi indicauimus, à Quadrigario, propter similitudinem quam cum
alumine scisso habet, alumen etiam dictus, vt nihil mirum sit hoc nomen adhuc
hodie in Seplasijs retinere. Scissilis aluminis quatuor sunt genera, quemadmo-
dum lib. 9. de Simp. medic. facul. cap. 30. diximus. Alterum, est rotundum, & *Rotundum.*
plurimum generum. Aut enim manu confectum, aut suapte natura tale. Aut bul-
larum modo intumuit, vel foraminum fistulis quandam spongiæ speciem gerit,
vel est solidum. Aut tali formam præ se fert, & Græcis ἀσφαλιώτης, id est, talare *Talare.*
dicitur. Aut lateri colore simile est, ac πλυβίτης, hoc est, latercularium nuncupa- *Laterculariū*
tur. Aut ex crustis masisiue in tabellæ formam congestis constat, & πλακίτης, id *Crustaceum.*
est, crustaceum, vel tabulatum rectius appellatur. Nullum verò ex ijs omnibus
Aluminis generibus hodie in officinis medicorum prostat venale. Quapro-
pter pro ijs vtendum nobis erit gleboso factitio, cuius hodie in officinis magna
est copia. Pro illis autem hodie vsitata sunt alia sex Aluminis genera, nempe
Roche, quod rupeum alio nomine vocant, plumeum, de quo diximus, fecis vi-
ni, catinum, scaliolæ, & zuccharinum, de quibus alibi fusius disseruimus. Cete-
rum ex glebis natiuis, qualescunque fuerint, hodie in metæ massæue turbinatæ
formam & figuram effingunt id, quod officinæ Zuccharinum vocat. Sed quod *Zuccharinū*
Catinae & Scaiolæ appellant, ex alijs conficiuntur rebus, hoc quidem è lapide *Catina.*
Squamoso, qui in ignem coniectus similis fit Gypso, illud ex herba Cali Mau- *Scaiola.*
ritanis dicta, combusta. Nam huius cinis Alkali Mauritanis vocatur. Ex lixi-
uio autem eius cineris Sal alkali iisdem dictus resultat. Cinis autem ille indura-
tus, ipsis Alumen Catinum appellatur.

Cadmia, quam Barbari & Seplasiæ Climiam vocant, duplex est, scilicet nati- *Cadmia.*
ua & factitia. Natiua seu fossilis, rursus in duas digeritur species. Vna metalli *Natiua du-*
expers, quæ certiores discriminis gratia simpliciter fossilis appellari potest. Ea *plex.*
æs tingitur ex rubido in aureum colorem, nominaturque Græcis Orichalcum, *Fossilis sim-*
Cadmiam enim hanc fossilem conbibens æs, fit Orichalcum, quod Germanice *pliciter.*
Messing dicitur. Lapis verò est sublutei coloris, interdum non multum durus, *Orichalcum.*
scaberque. Hinc Festus Pompeius terram nominat. Crematus luteum emittit *Calaminaris*
fumum, & Seplasijs Calaminaris vocatur. Quo tamen nomine primum fra- *lapis.*
gmenta Cadmiæ quæ ferreis fornacum hastis adherent, quoniam caua sunt, &
calamo similia vt paulopost fusius dicetur, nuncupata fuerunt. Hodie autem so-
la fossilis nomen hoc à calamo sumptum obtinet. Germanice *Calmei*, vel ma-
gis corruptè *Galmei* appellatur. Altera, cum adiectione Cadmia fossilis me- *Cadmia fossi-*
tallica, quod metalli fertilis sit, Germanis *Cobalt* nominatur. Hanc Galenus *lis metallica.*
olim in motibus & riuis Cypri iuxta metallum se inuenisse scribit. Color ei niger,

aut

- Lapis ærofus.* aut fuscus ferreus uel aut cinereus. Hanc Plinius lapidem ærofum vocat. Errant itaq; qui eundem cum Calaminari esse putant. Factitia Cadmia est, quæ in fornacibus ubi æs eliquatur & coalescit efficitur. Quapropter merito Cadmia fornacum vel fornacaria dicitur. Quamquam autem Cadmia hæc in fornacibus in quibus etiam venæ auri, argenti, & plumbi nigri excoquantur, fit, tamen optima in ærarijs, & quidem ex pyrite, & Cadmia fossili metallica, efficitur. Huius autem Cadmiæ quatuor sunt species. Prima fit ubi crassa materiæ pars egeritur, & post Diphryges parietibus fornacum insidet, quod propter gravitatem ad summitatem peruenire non potuit, atq; in corpus crustæ simile concrevit. Græcis nonnullis *πλακίτις*, Dioscoridi *πλακώδης*, latinis crustosa & crustacea nuncupatur. Alijs quibus maculas lineas, vel zonas similes habere visa est, *ζωνίτις*, id est, linearis, vel cingularis vocatur. Quibus autem venos Onychis lapidis referre videtur, *ονυχίτις* appellatur. Altera species, in ipsidem fornacum locis humilioribus, & itidem ex crassa fit materia: quæ quia terrena & dura, & quasi testacea facie superficie uel est, *δσρακίτις*, id est, testacea nominatur. Tertia, tenuis materiæ pars est egesta, quæ propter leuitatem magis in sublime fertur, & in altioribus fornacum locis insidet, ibiq; pariter in corpus concrevit, cuius superficies uarum speciem gerit. Hinc Græcis *βοτρυίτις*, id est, racemosa dicitur. Cadmiam efficit quæ curua & caua, calamoq; similis est, ideoq; veteribus Calaminaris vocata est. Officinæ hodie & vulgus medicorum perperam Thutiam Alexandrinam vocant: & pro vera Thutia, quæ Græcorum est Pompholix, vendunt, Quarta, tenuissima materiæ pars egesta est. Quapropter quum propter leuitatem altius cum fumo feratur, Græcis *καπνίτις*, id est, fumaria dicitur.
- Chalcantus.* Chalcanthum vel Chalcanthus Græcis, atramentum sutorium latinis dicitur. Priorem appellationem, quod ex ære quodammodo efflorescat, alteram verò ab atro quem reddit colore, & quod olim eo coria sua tingebant sutores, nactum est. Seplassiæ Vitriolū, quod vitri aut crystalli modo translucidum sit, Germani *Rupfferwasser*, nominant. Hoc, Plinio autore, geminū est, fossile natium uel, & factitium. Fossile ex humore constat qui gelu concreuit, aut in venis vel fibris, vel commissuris saxorum, aut dum ex ijs guttatim destillat, nondum tamen in canales decidit, quo sanè modo de eorum cameris stiriarum instar dependet: aut postquam destillauit, quomodo reperitur in earū solo. Verum siue dependeat de cameris, siue humi iaceat, *σαλακτικόν*, id est, stillaticium nominatur. Cum capillis vel plumis similitudinem habet, adeoq; molle & tenue est: aut stiriarum modo concreuit, aut glebæ formam obtinet. Coppam rosam Itali, Germani *Goekelgut* nominant. Factitium duplex est. Vnum Græcis *πηκτόν*, hoc est, concreticium vocatur. Id ubi è speluncis cuniculis uel effertur, atq; in piscinas quadratas excauatos uel scrobes effunditur: vel inde corruatur frigore, aut solis calore concrevit. Hoc viride est, & Seplassijs hodie Vitriolum Romanum appellatur. Alterum Græcis *εφθόον*, id est, coctile, vocatur. Decoquitur enim aqua atramentosa in ahenis quadratis. Cæterum sutorium atramentum varijs præditum est coloribus. Nam aut candidum, aut pallidum, aut viride, aut cæruleum est. Differt à metallico atramento, quod priuatim Græcis *μελαντηρία* dicitur, quod scilicet colore cinereum & nigrum sit. Latinis atramentum eadem de causa nominatur. In cuniculorum faucibus & cauernis reperitur. Officinis incognitum. Est & præter hæc tertium atramentum scriptorium librarium uel vocatum. Græcis *μέλαρ* nuncupatur.
- Chalcitis.* Chalcitis est semper natia, quæ sponte sua nascitur, & in fodinis concreta inuenitur, æris ruborem & colorem habet, vnde & nomen accepit, ac Rubra dicta est. Germanis *Rot Rupfferwasser* oder *Rot atrament* vocatur. Optima, Dioscoride teste, æri similis est, friabilis, nec lapidosa, recens inter-
- cur.

curfantibus oblongis & splendentibus venis fibrisque. Ex Chalcantho veteri fit, Galeno attestante, qui Chalcanthum paulatim in Chalcitum transire scribit. Neutra officinis hodie visitata. Quum autem Misy & Sory eiusdem cum Chalcite sint tum naturæ, tum facultatis, præstat, neglecto alphabeti ordine, hoc loco de ijs differere.

Misy gleba est substantia, sapore, & viribus Chalcantho similis, & dum frigida Misy.
tur arenosæ naturæ, colore aureo seu luteo, & stellarum instar scintillans. Er-
rant igitur qui vulgo vitriolum Romanum appellari putant. Nam illud viridi Misy non est
potius, vt dictum est, aut cæruleo, non aureo, colore constat. Misy præterea vitriolum
fossile est, & quod sponte in terræ visceribus nascitur. Vitriolum autem Ro- Romanum.
manum factitium est Chalcanthi genus viride, quod concretitium vocatur. In
officinis desideratur, in fodinis tamen Goselariæ ærarijs reperitur, & **Beelatra-**
ment dicitur.

Sory itidem fossile, & natium est, ac Melanteriæ metallicæ cognatum. La-
pidis præterea duritia, ob vehementem concretionem, ideoq; crassarum par-
tium existit. Colore, vt metallicum atramentum, cinereum & nigrum, nonni-
hil tamen ad rufum declinans. Hinc est quod Germanicè **Graw atrament** no-
minetur. Porro vt Sory est crassissimarum partium, ita Misy tenuissimarum.
Chalcitis autem medium quiddam tenet. Probatum Sory quod dum frangitur
& nigrius apparet, ac splendet, in foramina multa dehiscens, quod est subpin-
gue, quod validè fulminis olet virus, quod olfactum stomachum subuertit. Of-
ficinis non cognoscitur.

Calx duplex est, viua & extincta. Viua seu non extincta, Græcis **ἄσβεστος** di-
citur. Bifariam fit, nempe ex albo lapide è proprijs fodinis eruto, & marmore
viliore, vel calculis litoralibus coloris cæsi vel candidi. Fit etiã ex testis Ostre-
arum & Buccinorum, ad eum modum qui est à Dioscoride ostensus. Ex quo
certè calcis genere publica & priuata ædificia in tota maritima Germania fiunt.
Calx quædam est aqua sæpius extincta.

Cerussa, Græcis **λευκὸν** dicta, non est nisi plumbum nigrum acerrimi ace-
ti halitu incrassamentum, post in trufatili mola tritum, denuoq; cribratum in
candidum puluerem pollinemue resolutum. Cerussæ conficiendæ modum ali-
bi ostendimus. Porro si Cerussa vratur donec rufum contrahat colorem, San-
dyx nominatur. Vitruuius lib. 7. cap. 12. Sandaracam, quod nimirum veræ San-
darachæ colore similis sit, appellauit. Latini colorem hunc Minium secundari-
um, officinæ simpliciter Minium, Germani **Mennig** vocant.

Chryfocolla duplex est, metallica seu fossilis, natiaue & factitia. Natia, in
fibris & venis gignitur, aut per se plerumq; arenæ similis reperitur, aut materiæ
metallicæ adhæret, atque hinc abrafâ cuiusdam arenæ similitudinem gerit: aut
quum aquæ iam dictas species lambunt, pulueri similis subsidit. Germanis
Berckgrün / **Schiffergrün** dicitur. Laudatur quæ in ærarijs fodinis, secundum
locum obtinet quæ in argentarijs, & tertium quæ in aurarijs inuenitur. Quæ
ex plumbi cauernis exudat, deterior. Officinis ignota est. Factitia duplex est:
altera ex dura natia fit, tingiturq; lutea herba, ob id herbacea dicta. Atq; ea lau-
datissima est, natiaq; preciosior. Conficiendi eius modum tradit Plinius lib.
33. cap. 5. Altera, qua aurifices ad glutinandum aurum vtuntur. Hanc Dioscori-
des inter ærugines enumerat, & Plinio **Santeria** dicitur. Fit ex Cyprio ære,
pueri impubis vrina, & nitro. Quia verò propter Cyprii æris penuriam hodie
confici non potest, altera & recentiorum Chryfocolla in eius locum successit,
quæ fit ex nitro fossili, vt suo loco fusius dicemus, ac Serapioni alijsq; Maurita-
nis **Tincar**, officinis **Borax**, quod nomen ipsi cum reliquis Nitris est commu-
ne, dicitur. **Baurach** nanq; aut potius **Borax**, Arabibus omne nitrū appellatur.
Cinna.

Calx.
Viua.

Extincta.

Cerussa.

Sandyx.

Minium se-
cundarium.

Chryfocolla
Natiua.

Factitia.

Santeria.

Tincar.

Borax.

Baurach.

- Cinnabaris. Theophrasti.* Cinnabaris duum est generum, veterum scilicet ac recentiorum. Veterum iterum in duo partitur genera. Vna quidem est Galeni & Theophrasti, quæ in libro de Lapidibus illi κιννάβαρι nominatur. Hæc non est nisi Minium natiuum, quod alijs Græcis ἀμμοσόν, id est, arenula, & ἀνθραξ vocatur. Verum esse quod dicimus, ostendit abunde Plinius lib. 33. cap. 7. vbi ex professione Minij historiam perscribit, Theophrastumque citat, & ad Minium omnia, quæ ille ad Cinnabarim retulit, perspicue accommodat. Minium autem natiuum, seu Cinnabaris fossilis, lapis est rubens, non extrema duritie, hinc est quod alijs gleba & arenula potius dicatur, atqui ponderosissimus, & non raro argento viuo ita factus, vt sponte extillet, haud aliter quam arte, & vi ignis elicitur. Germanis **Bergzinobex** vocatur. Hoc plane venenatum & exitiosum existit, atque in metallis strangulantem halitum eructat. Eo pictores olim ad sumptuosa parietum ornamenta vsi sunt. Quod autem Galeni Cinnabaris non sit alia quam Theophrasti, paulo post, vbi prius quæ sit Dioscoridis indicauerimus, monstrabimus. Altera est Cinnabaris Dioscoridis, quæ nonnullis non est nisi liquor ex Africa allatus, vi eadem qua lapis Hæmatites, non foris tantum adhibitus, sed etiam intra corpus sumptus pollens. Quorum tamen sententiam probare, ob causas capite 10. expositas, haud possum. Hanc Cinnabarim Plinius, vulgiseutus opinionem saniem Draconis illisi, Elephantorum morietium pondere, permixto vtriusque animalis sanguine esse scriptum reliquit, qui intento nec diluto sanguinis modo colore præditus est, sanguinem animantis esse falso credens. Veterem autem hanc appellationem à vulgi opinione natam, recentiores subinde Græci retinuerunt, & hodie etiamnum Sepsalæ succum cuiusdam vel arboris, vel herbae sanguinem Draconis nominant, vel quod sanguinem in picturis reddat, vel quod hoc nomine, in ijs vnde affertur locis, vocetur. De hoc tamen & Dioscoridis Cinnabaris supra cap. nimirum decimo, abunde diximus. Porro Galeni Cinnabarim non esse à Theophrasti Cinnabari diuersam, multis argumentis constat. Nam illam lib. 9. de Simp. medic. facultatib. inter metalla, perinde atque Theophrastus recenset. Præterea ibidem acrem illi inesse facultatem, & in capite de cæruleo detrahendi ac minuendi carnem facultatem habere memoriæ prodidit. Denique libro primo de Compositione medicamentorum localium, cap. 28. Cinnabarim inter calefacientia, mordentia, & discutientia numerat medicamenta, & eandem cum suillo felle confert. Vt hinc omnibus perspicuum euadat, Galeni Cinnabarim etiam venenis annumerari, adeoque à Theophrasti Cinnabari nihil differre. Nam quum ea quæ carnem detrahunt ac imminuunt, eiusdem sint generis cum σνωτικαίς, id est, putrefacientibus, quemadmodum Galen. lib. 5. de Simp. medicamen. facul. cap. 15. ostendit, vt eadem quoque venenata sint oportet. Recentiorum, & qua hodie officinae vtuntur Cinnabaris, factitia est. Siquidem ex argento viuo & sulphure à Chymistis conficitur. Germanis **Sinobex** dicitur. Est & hæc, perinde atque Theophrasti & Galeni, venenata & exitiosa, ideoque intrò corpus haud sumenda. Sola autem Dioscoridis Cinnabaris innoxia est, intrò etiam in corpus assumpta.
- Diphryges.* Diphryges etiam officinis incognitum & inusitatum est, tamen quum creber eius apud veteres vsus fuerit, præstat etiam quid sit breuiter hic commemorare, quò aliquando in vsum reuocari possit. Eius tria sunt genera. Primum metallicum & natiuum, quod in Cypro gignitur, hincque adeo Cyprium dictum est. Fit è luto quod è specu quodam Cypri extrahitur, & extractum sole siccatur, mox circumpositis sarmentis vritur. Hinc Diphryges, quasi bis, à sole scilicet & à sarmentis, tostum crematumue, appellatum est. Alterum genus factitium est. Fit enim in fornacibus, & excocti atque perfecti aeris ueluti sedimentum quoddam, & fex subsidens existit. Id enim postquam æs effluxit in catinum, remanet
- Minium natiuum, seu Cinnabaris fossilis.*
- Dioscoridis Cinnabaris.*
- Plinij error.*
- Sanguis Draconis.*
- Galenii Cinnabaris.*
- Cinnabaris recentiorum.*
- Natiuum.*
- Fex aeris.*

manet in fornace, in eius fundo tanquam vstorum in foco lignorum cinis residens, ut alibi fusius monstrauius. Tertium, ex Pyrite aroso fit lapide, quando is ut calx in camino donec rubescat ut rubrica concrematur. Hoc etiam, ut tradit Dioscorides, fit ex sola materia quæ aris lapidem quando assatur gignit.

Ferrum duplex est, natiuum & conflatum, seu excoctum. Natiuum est purum, & reperitur in fodinis. Germanis *Gedigen eisen* dicitur. Alterum conflatum seu excoctum, quod in ferreis officinis excoquitur, quas *Hamerschmitten* Germani nominant. Fit duplici modo, nempe vno ex lapidibus ferreis. In eadem vena non raro reperitur Magnes: tanta illi cum ferro est familiaritas, & amicitia. Altero ex terra rubra, ferrugine quasi lesa. Plura de ferro Plin. lib. 34. cap. 14. Rubigo autem ferri, Dioscoride attestante, egregiam in restringendo, sic candorq; facultatem habet. Recrementum ferri, quod Germanis *Eisenschlack* & *Zunderstein* oder *Sunderstein* vocatur, eandem quam rubigo vim obtinet.

Gypsum cognata Calci res est, non tamen ita calidum. Differt primum colore: candidum enim plerisque in locis reperitur, in alijs in candido cinereum, cinereum item nigris maculis interstinctum, cinereum tantum, subrufum, & viride. Deinde nitore: aliud enim stellarum instar micat, aliud marmoris modo nitet, aliud translucet. Postremum figura: quippe aut est glebosum, aut ex crustis constat, aut quemadmodum Sal ammoniacus fissum videtur. De quo plura alibi diximus.

Hydrargyrus Galeno a calijs Græcis, quasi aqueum argentum dicas, Aristoteli *ἄργυρος χυτός*, hoc est, fusile argentum, quod scilicet solidum non sit, sed fusum ac liquidum, latinis à motu, quia stare loco nescit, & suo pondere hac illac fertur, Argentum viuum nominatur. Chimistæ & hos imitantes officinæ medicorum Mercurium vocant. Est autem argentum viuum duplex, natiuum scilicet, & factitium. Natiuum & purum in lacunis reperitur, quum aquæ, quibus venæ stillant, Minium madefecerint. Eo enim modo coit, & in argentum viuum vertitur. Factitium ex Minio conficitur ad eum modum quem Dioscorides, & Plin. lib. 33. cap. 8. tradunt. Cæterum idem Plinius cap. 6. iam citati libri natiuum, argentum viuum nuncupat, factitium autem Hydrargyron: quo nomine merito à Leoniceno est reprehensus. Diuersis enim verbis diuersas res significari putauit, quum tamen constet vtrumq; argentum viuum vtriusq; vocibus denotari. Quæ ad temperamentum eius ac vires attinent, copiose admodum lib. 9. de Simpl. medic. facul. sect. 3. cap. 32. docuimus. Porro vbi in sui generis vas à Chimistis impositum fuerit argentum viuum, calore ignis in sublime fertur, atq; ex eo efficitur corpus album, quod Mercurium sublimatum nominant. Conficiendi modus is est. Argentum viuum in vas vitreum conijcitur, adiecto sale quod ammoniacum vocant. Vtraq; simul mixta, ac in fornacem posita, ignis vi & calore in sublime feruntur, ex eisq; corpus album salis aut Sacchari colore præditum, efficitur, quod Mercurium sublimatum appellant. Efficitur etiam argentum viuum, rubrum, quod Chimistæ Mercurium præcipitatum appellant, hoc quidem modo. Aluminis, & atramenti sutorij æquales partes sumuntur, quibus salis dimidio plus altero eorum additur. Destillatur hoc totum cum vitreis vasis. Stillaticij huius pondo vnum, argenti viui tria in vas vitreum ponuntur, inde destillantur, & auctis ignibus perseveratur tantisper donec fumus & vas rubescant, nec liquoris quicquam super sit: demum fracto vase colligitur argentum viuum, quod coire iam videtur instar lapidis. hoc tenuissimè teritur in porphyritide tabula, & denuò excoquitur ac destillatur, donec siccetur in vase vitreo. Rursus fracto vase materia quæ superest colligitur, ac denuò teritur in eadem tabula subtilissimè. postea ipsam in æneo vase reperitur: suppositoq; igne valido, cum æneo pistillo miscetur, & agitur per duarum horarum

G spacium,

Pyrites con-
crematus.

Ferrum.

Rubigo ferri.
Recrementum.

Gypsum.

Hydrargy-
rus.
Argentum
viuum.

Mercurius.
Natiuum.

Factitium.
Plinij error.

Mercurius
sublimatus.

Mercurius
præcipitatus.

spacium, quoad splendorem fermè ac rubedinem minus acquirat, tuncq; exceptum seruetur vitreis vasis. Citra dolorem carnes erodit, & putrescentia vlcera liccat.

Lithargyros.
Spuma argenti.

Lithargyros Græcis, Plinio & alijs Latinis scriptoribus, Spuma argenti, quod vena conflata igne, vt in omni coctura fit, eam veluti spumam reddat, dicitur. Qui igitur lithargyron, id est lapidem argenti, nominant, hi ortæ rei duritiam: qui verò spumam, hi nascentis naturam considerant. Rectius autem spuma, vel lapis plumbi diceretur, quod scilicet hæc spuma ex plumbo nigro conficiatur, & vicissim ex ea plumbū. At nec ex argēto spuma fit, nec ex spuma argentum. Nam si quando ex mistura plumbi & argenti, quum argentum separatur à plumbo, fit spuma, eam non ex argento, sed ex plumbo fieri hinc cognoscitur, quod de argento nihil depercat: plumbum verò totum mutetur partim in hæc spumã, partim in plumbaginem. Quod quum Dioscorides, Plinius & alij quidã non animaduertunt, factum est vt ex argento etiam hæc spumam fieri putauerint. Germanicè *Blett* vel *Bleyschaum* rectius, quàm vulgo con-

Dioscoridis
& Plinij
lapsus.

Spuma argenti
sex conficitur
modis.

Fulua argentea.
Candida.

suevit, *Silberschaum* appellaretur. Conficitur sex modis, ex arena plumbaria, è lapide plumbario, ex plumbeis laminis, è mistura plumbi, ex argenti mistura, ex auri mistura, vt alibi fusius docuimus. Spuma hæc colore differt: siquidem aut fulua est, aut candida. Fulua, non quòd ex auro fiat, vt nonnulli arbitrantur, sed propter coloris similitudinem quam cum auro habet, Græcis *χρυσίτις*, officinis Lithargyrum auri, Germanis *Goldblett* nominatur. Candida, propterea quòd argenteum refert candorem, Græcis *ἀργυρίτις*, Sepalsijs Lithargyrium argenti, Germanis *Silberblett*, non quòd ex argento fiat, dicitur. Fuluum verò colorem Chrysitis contrahit, quòd maiorem vim ignis passa sit. Argyritis, quòd minorem vim ignis sensit, candidum contraxit colorem.

Minium.
Natiuum.
Factitium.

Minium duplex est, natium & factitium. Natiuum, quod à Vitruuio lib. 7. suæ architecturæ cap. 8. & 9. describitur, non est nisi Theophrasti & Galeni Cinnabaris, de qua supra abundè diximus. Eo pictores vtuntur. Factitium, alio nomine secundariū minium, & Sandyx, Germanis *Mennig*, vt suo loco ostendimus, appellatur.

Nitrum.
Natiuum.
Primum.

Nitrum vel Litrum, quod Arabibus Baurach dicitur, Sali cognatum est, quòd similiter ac sal aut nascatur, aut conficiatur. Habet verò triplicem differentiam, tribus distinctam nominibus. Est enim nitrum simpliciter dictum, est spuma nitri, & aphronitrum. Nitrum simpliciter dictū geminum est, natium, & factitium. Natiuum est, quod sine artificio, & suapte natura condensatur. Primum eius genus est, quod ex terra nitrosa imbre perfusa, & à sole densata efficitur. Hoc non aliorum fossilium modo cæditur, aut ligone è montibus effoditur, aut ex subterraneo specu excauatur, sed ex solitudine & campis concretum legitur. Nihil tamen vetat quo minus ligone auferatur: sed nullo modo tectum terra reperitur. Quòd verò ita solis calore densatur, & suapte natura sese coagulat, in acruos condunt, vt duret: aliàs enim ab imbre liquatur. Quapropter vt densari cœptum est, rapitur: aut relictum in acruos, vt comprehensum est, conditur. In hoc genere Nitrum præfertur leue, roseo colore, aut candido, in foramina dehiscens, perinde quasi spongiosum quiddam, durum ac spissum, & lapidi similius, quale est Aegyptium, quod lapidis instar induruit in acruis, qui eo quòd collium habeant speciem, *βουί* Græcis dicuntur, vt alibi fusius docuimus. Nitrum hoc quòd beneficio terræ, & æstuantis solis vi perficitur, atq;

βουί.

Halmirage.

Natiuum alterum.

in conuallibus & campis sua sponte ex terra efflorescit, *ἀλμυράγιω* Græci peculiariter vocant, nomine ducto partim ex sapore quem habet subsalsum, partim ex eo quòd è terra erumpat, ab *ἀλμη* & *ἐρύγιω*. præter hoc quòd diximus, alterum est itidem natium, quòd ex fluminibus, lacubus, vel fontibus, quorum sum-

mitas

mitas in Nitrum densatur, colligi solet. Quum enim aqua Nili, aut fontis, aut lacus diu in conualle steterit, saluginosa & nitrosa tandem euadit, quandam ad se substantiam ex profundo, & salam materiam euocans, quæ postea salis instar, calore solis concreuit, duriorq; ipso sale redditur. Porro nitrosus quidam est lacus in Macedonia qui circa Canis ortum gignit Nitrum, quod veteres scriptores Chalastræum nuncupant. Cæterum factitij Nitri plura sunt genera. *Factitium nitrum.* Vnum, fit in Aegypto maximè ex Nili aquis, quæ nitrosæ sunt, in nitrarias infusis. Hoc eodem modo vt natium, priusquam densari cœptum est, rapitur, ne in nitrarijs resoluatur. Hoc, Plinio autore, fuscum & lapidosum est. Factitium præterea Nitrum est, quod Græco nomine nostris Chryfocolla, Arabico Tincar, Barbaro Borax dicitur, vt supra quoq; diximus. Porro quod Nitro ipsi insidet, ac sub dio tum in conuallibus, tum in nitrarijs ex sese efflorescit, vt in salinis, tenuissimum & leuissimum, spuma siue flos, Galeno præsertim lib. 4. de Simpl. medicament. facultatib. cap. 20. frequentius tamen spuma, nominatur. Hanc autem Græci duabus separatis vocibus ἀφρόνιτρον appellant, vt distinguant ab eo quod ipsdem composita voce ἀφρόνιτρον nominatur. *Aphronitrum quid.* Quid verò Aphronitrum sit, vnus duntaxat Plinius ostendit, qui id esse scribit quod in speluncis & antris mollibus destillans colligitur. Id quia spumæ concretæ simile est, coniunctis duabus vocibus ἀφρόνιτρον nominauerunt, vt illud à spuma nitri, quæ non ita compacta & concreta est, sed aspectu triticeæ farinae similis, quamq; hoc nomine separatis nominibus ἀφρόνιτρον, vt comprehensum est, vocant, discernent. Duplex autem Aphronitrum existit. Vnum, quod ex speluncarum cameris stiriarum instar concretum pendet. Id quia nullam in se terream vel grauitatem, vel crassitiem habet, optimum est, & Galeno album appellatur. *Album.* Alterum est, quod liquidum adhuc excidens, in terram defertur. Id ob admixtam sibi terram, graue est, terreamq; crassitiem habet: ob id nigrius & deterius existit. *Nigrum.* Præter iam dicta est etiam quod Halinitrum, vel vt hodie loquuntur, Sal nitri, Germanicè *Salpeter*, quasi dicas sal petrosus, vocatur. *Halinitrum.* Fit duobus modis. Primo, ex molli & tenuissimamateria, quam exudant veteres muri, rupes, saxaq; montium. Hoc cum Asiæ petrae flore magnam similitudinem & cognationem habet. Atq; inde illi Germanicam nomenclaturam *Salpeter* inditam esse omnibus perspicuum est. *Asia petrae flos.* Secundo, ex terra putri & saluginosa è strabulis, & similibus locis, in quibus animalia diu inxerunt petita, conficitur. Hanc enim ita præparant & madefaciunt, vt falsedinem omnem exuat: Halinitrum autem candidum est, translucidum, falsum, subacre, rarum, leue. Ignem ocysimè concipit, & in flammam totum mutatur. Quapropter vtile est ad compositionem pulueris tormentarij vocati, qui accensus missiles globos tormentorum bombardarumue extorquet. Etsi autem Halinitrum multum differat à legitimo Nitro, tamen quum etiam sit tenuium partium, & abstergat, in veri Nitri penuria, eo in compositione medicamentorum vti licebit. Ex ijs quæ hætenus diximus omnibus perspicuum euadit, Galenum nõ temerè multis in locis suorum monumentorum separatim Nitri, spumæ nitri, & aphronitri facere mentionem. Nam inter se tria hæc, Nitrum, spuma nitri, & aphronitrum, vt ostensum est, differunt. Quæ autem inter spumam Nitri & Aphronitrum sit differentia, disertè Galen. lib. 9. de Simp. medic. facul. docet, qui spumam nitri inquit aspectu triticeæ farinae similem esse, hoc est, laxam, dissolutam, & candidam. Aphronitrum autem farinae speciem non habere, neq; vt illam, dissolutum laxumue, sed concretum, coactum, & compactum esse. Vt hinc pateat, spumam nitri consistentia quàm aphronitrum tenuiorem esse. Hanc inter aphronitrum & spumam nitri differentiam veteres probè tenuerunt, & disertis verbis explicarunt. Quippe Galenus libro paulò antè citato, ita de ijs scriptum

G ij reli

Græcus Galeni codex emendatus.

reliquit: ἀφρόνιτρον ἀφροσ νίτρος Διαφέρεται. Aphronitrum à spuma nitri differt. Quamquam eo in loco Græcus Aldinus cotex mendosus sit & deprauatus, legatq; ἀφρόλιτρον ἀφρονίτρος Διαφέρεται. Hanc autem lectionem esse falsam, in primis testatur Paulus Aegineta, qui libro septimo deaphronitro, & spuma nitri, tanquam diuersis rebus & inter se differentibus agit, eamq; differentiam ibidem explicat. Dein Aëtius libro secundo capite quinquagesimo, vbi ad verbum Galeni locum describens, ita inquit: ἀφροσ νίτρον καὶ νίτρος ἀφροσ Διαφέρεται ἀλλήλων. Quinetiam locum Galeni ita vt diximus esse legendum, ea quæ mox in contextu Galeni sequuntur verba euidentissimè conuincunt. Nam statim ibidem subiicit, λίτρον καὶ γὰρ ἀφροσ, &c. ἀφροσ νίτρον ἢ ἄχ, &c. Serapio quoq; euidenter hanc differentiam innuit, dum inter se Baurach Aphricum seu spumofum (sic enim eius interpres Aphronitrum appellat) & spumam nitri differre scribit. Præterea Auicenna, etsi Baurach voce confusè ac promiscuè iam pro nitro, iam verò pro aphronitro vtitur, si quis eiusdem verba diligenter expendat, hanc quam diximus differentiam inter aphronitrum & spumam nitri innuere videtur, quum Baurach armenum, nitrum: baurach aphricanum, aphronitrum: & spumam baurach, nitri spumam appellat. Accedit quòd inter recentiores Græcos etiam Nicolaus Myrepsus hanc differentiam obseruauerit. Is enim illitione vigesima quarta νίτρον ἀφροσ, illitione autè quadragesimatertia, & multis alijs locis, ἀφρονίτρος mentionem facit. Deniq; Plinius libro trigessimoprmo, capite decimo, separatim spumæ nitri, aphronitri, & nitri meminit, adeoq; inter hæc tria differentiam agnouisse videtur. Vt iam sole meridiano clarius sit, à spuma nitri diuersum esse quod composito nomine aphronitrum dicitur. Nihil autem refert, siue ἀφρόνιτρον, siue ἀφρόλιτρον, siue adempta literæ ἀφόνιτρον aut ἀφόλιτρον: nomines. Vt enim inter se non differunt νίτρον καὶ λίτρον, sic etiam ἀφρόνιτρον καὶ ἀφρόλιτρον. Verùm ἀφόνιτρον & ἀφόλιτρον verbum est, exoletum, quemadmodum Phauorinus in suo Lexico testatur, inquit: ἀφόνιτρον πλεῶς ἐξίτηλον καὶ ἀδύκιμον. Atq; hinc est quòd hæc vox aliquoties in Galeni & Pauli libris remanserit, & in manuscripto Nicolai Myrepsi codice passim ἀφόνιτρον pro ἀφρόνιτρον scribitur. Quum itaq; constet aphrolitron ab aphronitro non distare, euidentissimum est in eodem cap. Galeni in codice Aldino deprauatè legi: ἐξέθει γὰρ ἡμίλογον ἔμπροσθεν ἐν τῷ μεταξὺ κατὰ πῶν δ' αὐαμιν εἶναι τὸ ἀφρόλιτρον ἀφρονίτρος πη καὶ ἄλλων. His enim verbis significaretur aphrolitrum in medio consistentè habere facultatem aphronitri & salis, adeoq; ab aphronitro diuersum esse: quod tamen à veritate plurimum abest. Legendum igitur erit pro εἶναι τὸ ἀφρόλιτρον, εἶναι τὸ λίτρον ἀφρονίτρος πη καὶ ἄλλων: vt sit verborum Galeni sensus: Nitrum in medio consistentem habere facultatem aphronitri & salis. Sic verò locum hunc esse emendandum, ex capite de salibus, quod ibidem citatur à Galeno, fit manifestissimum. in cuius fine ita scriptum reliquit: ἐν τῷ μέσῳ δὲ ἀμφοῖν εἶναι τὸ λίτρον: in medio autem vtriusq; scilicet aphronitri & salis (de ijs enim duobus locutus est) sapor nitri existit. Sic enim conuertendus ille locus erit, & non quemadmodum interpres fecit, spuma nitri. Nam articulus ἰ ad vocem χυμῶν, cuius paulo antè ibidem à Galeno est facta mentio, & non ad ἀφρον, cuius nusquam eo in capite meminit, referendus erit. Quod alius Galeni locus euidentissimè conuincit, qui est in eodem libro, capite de nitro, vbi in eum scribit modum: νίτρον ἔσται ἢ πρόσθεν ἐν τῷ μεταξὺ τῶν ἀφρονίτρος πη ἄλλων δυνάμειος εἶναι: Nitrum dictum est antea (capitibus nimirum de salibus, & aphrolitro) in medio esse aphronitri & salis. Et item alius locus, qui est lib. 11. de Simplicium medicamentorum facultatibus in fine propemodum, vbi de nitro ita scribit: Ostensum est & hoc medicamentum in medio salis & aphronitri vires habere. Præterea Galeni locum prædictum ita vt diximus esse legendum & emendandum, Aëtius manifestissimè docet, qui lib. 2. cap. 61. de nitro hæc verba Galeni ad verbum

Aphronitron ab aphrolitro non est diuersum. ἀφόνιτρον vox exoleta.

verbum transcripsit, inquit: *νίτρον μεταξὺ τῆς ἀφρονίτρος καὶ τῆς ἀλάσσης δυνάμεως ἐστίν*. Serapio denique Galeni ex hoc capite verba referens, ait: Natura baurach media est inter naturam baurach aphrici, & naturam falis. E quibus sane omnibus meridiano sole clarius fit, plurimum hallucinari Ioannem Cornarium Marpurgen-
Cornarij falsi opinio refellitur.
 sem medicum, qui in suis super primum Galeni de Comp. medic. localium librum Commentarijs non veretur apertissimae veritati reclamare, & falsissimis ac nullius momenti rationibus, ostendere aphrolitrum ab aphronitro esse diuersum conatur. Nam is qui vel Graecas literas a limine tantum salutarunt, notissimum est haec duo vocabula eandem rem denotare: nec alia inter se ratione differre, quam quod alterum sit Atticum, alterum communi linguae familiare. Attico namque sermoni id peculiare est, vt *νίτρον* loco *λίτρον* usurpet. Insuper errat etiam non leuiter, quod *ἀφρονίτρον*, ab eo quod soluta compositione *ἀφροσ* *νίτρον* dicitur, nihil differre censet, quum esse diuersas res e iam dictis abunde constet. Nec rarum est apud Graecos compositas voces longe aliud, quam dissolutas significare. Siquidem *χάλικανθοσ* diuersum est ab eo, quod illis separatis vocibus *χάλικος* *ἀνθος* dicitur. Differre quoque *λευκακάνθη*, ab *ἀκάνθη* *λευκή* nemo ignorat. Et mirum certe est in hac opinione Cornarium perdurare, quum tamē doctissimus vir Augustinus Riccus medicus, in quadam praefatione Galeni operibus praemissa, illam tanquam erroneam & a veterum sententia alienam, non tantum improbauerit, sed & firmissimis argumentis confutauerit, penitusque euerterit. Quam falsis autem & confictis rationibus Cornarius pro tuenda sua opinione usus sit, & quam peruerterit ac deprauarit Galeni sententiam legitimam, tum cognoscent studiosi, si obiter hoc loco prodigiosas nugas quas nuper in libello
Confutatio libelli Nitrae ac Brabylae.
 se digno, cui titulum fecit, Nitra ac brabyla, protulit, excusserimus, ac rationibus optimis exploserimus. Principio falsum est, quod se haud ignorasse scribit, quod Graeci grammatici *λίτρον* pro *νίτρον* Atticos dicere annotarint. Nam statim altero versu metipse mendacij se conuincit, quum inquit: Et satis constabat ex Hippocrate & Galeno, *λίτρον* vel esse omnino nitrum, vel saltem aliquam eius speciem. Nam quum ait, vel aliquam saltem eius speciem, palam fatetur se adhuc dubitare, num litrum & nitrum prorsus idem sit. Quod autem ignorauerit Graecos grammaticos *λίτρον* pro *νίτρον* dixisse, omnium luculentissime ostendit locus qui est in eius Commentarijs, vbi inter alia sic scriptum reliquit: Quod verò ita legendum sit, etiam postea cap. de litro edocemur, quanquam & tum corrupte *λίτρον* pro *νίτρον* legatur. Quid per Deum immortalem opus erat Galeni caput de Nitro inscribere potius quam de Litro, quum graece legeretur *περὶ τῆς λίτρος*, & ita legendum esse literarum ordo exposceret, si non diuersum à Nitro Litrum putauit Cornarius? Sin eadem esse censet, cur lectionem legitimam esse corruptam existimat? Vt cunq; igitur quaesitis hinc inde coloribus fucum facere veritati Cornarius conetur, tamen tantus est veritatis splendor, vt verborum lenocinijs obfuscarı haud possit. Fateatur igitur oportet se nitrum & litrum inter se esse diuersa existimasse, aut manifeste mendax suis in scriptis fuisse deprehendetur. Atqui tanta est illius pertinacia & impudentia, vt conuictus
Cornarij peritima.
 etiam veritati aduersari illum nihil pudeat. Pergit enim in suo illo egregio, si
 Dijs placet, libello, & dicit se in Ricci iturum sententiam, modò id illi persuasum esset, quomodo spuma nitri & aphronitrum sint diuersa, & non eadem res veluti Dioscoridi & Plinio videtur. Quibus sane verbis palam ostendit, se neque mentem habere, neque eorum meminisse quae ea de re Dioscorides, Galenus, Paulus, & Aetius literis mandarunt, & quae paulo ante à nobis sunt producta. Et mirum profecto est Cornarium hoc loco ad Dioscoridis auctoritatem confugere, quum contentio inter nos non sit orta de Dioscoridis, sed potius Galeni, cuius ipse locum peruertit & deprauauit, sententia de spuma nitri &

*Dioscoridis
de spuma ni-
tri & aphro-
nitro senten-
tia exposita.*

*Cornarius
Galeni ali-
quot loca de-
prauata.*

*Serapionis
locus ex-
pensus.*

*Galeni locus
emendatus.*

aphronitri genuina eruenda. Dicendum igitur Cornario erat, quid de illis Galenus statueret, & non quid Dioscorides sentiret. Quem tamen si rectè inspexisset, vidisset illum spumam nitri, perinde atq; Galenum, vnica appellatione ἀφρονίτρου appellasse. Siquidem is geminam ἀφρονίτρες, id est, nitri spumam fecit, ac bonitate alteram ab altera discreuit. Primas enim tribuit ei quæ ex Philadelphía Lydiæ defertur, quæ non est nisi spuma optimi natiui Nitri. Secundas Aegyptiæ, quæ est spuma nitri eius quod in nitrarijs Aegypti sub dio concreuit, vt alibi fufius diximus. Vt hinc etiã ab omnibus cognoscatur, Cornarium sui erroris patrocinium temerè apud Dioscoridem quæsiuiffe, quum ille quoq; perinde atq; Galenus & alij Græci, spumam nitri separatis nominibus ἀφρονίτρου appellauerit. Atqui ferendum propemodum erat quòd inter predicta duo nullam esse differentiam putauit, modò non eò dementia venisset, vt aphrolitrum ab aphronitro diuersum esse affirmare, nulla nec ratione, nec veterum testimonio fulcitus, auderet. Quapropter vt fucum aliquem imperito lectori, & suæ opinionioni fidem aliquam faceret, Galeno falsissimam affingere lectionem coactus est, hanc nimirum: ἀφρολίτρου ἀφρονίτρες διαφέρει. Non esse enim locum hunc legitimum, abundè in superioribus à nobis ostensum est. Hinc vt obstinatè semel conceptam erroneam opinionem perpetuò tueretur, nihil illum puduit Aëtij quoq; locū sua conuersione deformare, & ex vero falsissimum reddere. Is enim de aphronitro & spuma nitri lib. 2. ita habet ἀφρονίτρου ἢ νίτρου ἀφροῦς διαφέρει σιν ἀλιλίω. Quæ quidem verba Cornarius ita est interpretatus: Aphronitrum, hoc est, spuma nitri, & litri spuma inter se differunt. Quòd si alicui suspectus hoc loco fuero, illum rogo conuersionem eius vt adire dignetur. Si non ita cōuertisse Aëtij verba deprehenderit, mendacijs & impudentiæ meliberrimè accuset. Quis aut magis detortam & prodigiosam interpretationem vidit aut legit vnquam? Sed non contentus fuit Cornarius hunc quem ostendimus locum deprauasse, nisi alium quoq; in eodem capite eadem temeritate peruerteret. Nam Serapionis, vt ipse fingit, autoritate fretus, falsissimam Galeno affuit lectionem, hanc nimirum: τῶ δ' ἀφρολίτρου ἀμφοτέρω δυνάμεσιν, πολλὴ ἢ συπλητικὴ ὄλην. πλὴν δὲ πλείων ἢ ἐμπηκῆ. Quod vt liquidò declaremus, initio Serapionis excutiamus verba, quibus ille nititur, oportet, quæ sic habent: In Baurach autem sunt duæ virtutes simul, nisi quia virtus styptica est in eo pauca, virtus verò absterliua multa. Quæ certè verba etiam si legitima essent, & mendo vacarent, vt minimè vacant, tamen Cornario non ad Aphrolitrum, sed ad litrū potius, quod Serapionis, vt comprehensum est, Baurach dicit, transferenda erant, locusq; Galeni illi ita legendus erat. τῶ δ' ἀφρολίτρου ἀμφοτέρω δυνάμεσιν. Quam sanè lectionem confirmat etiam Auicenna, qui Canone 2. de Baurach inter cetera sic scribit: Et in Baurach quidē est stypticitas pauca cū absterliuone bona, propter sui falsedinē. Atqui Cornario fucus quærēdus fuit, quo falsam suā & peruersam opinionem ornaret. Serapionis aut verba, et si expositionis causa esse addita alicui videri possunt, tamen deprauata esse quiuis facile animaduertet, si illa cum Galeni verbis, vnde desumpta sunt, contulerit. Nam quæ à Serapione Baurach tribunt, hæc Galen. li. 9. de Simp. med. facult. Salis adscribit, inquit: ὁ δὲ ἄλις τοσοῦτον ἀπολείπεται κατὰ τὸ ῥύπηρ, ὅσον πλεονεκτῆ κατὰ πλὴν σύψιν. ἐστὶ γὰρ μικτὸς ἐκ δύο σὶν πρῶτῶν ῥυπηκῆς τε καὶ ἐμπηκῆς: Salis verò saportanto in abstergēdo inferior est, quanto plus habet adstrictionis. Est enim ex duabus qualitatibus mixtus, abstergente scilicet, & adstringente. Atq; diligenter hinc expendendum erit quod Galenus dicit, salem πλεονεκτῆ, hoc est, in adstringendo superiorem esse, aut plus adstrictionis obtinere. Quippe in delo- test. Ibidem enim in fine ita perperam legitur: τοῖς δὲ ἄλις ἢ ῥυπηκῆ, πολλὴ, πλείων δὲ ἢ ῥυπηκῆ. Scribēdum enim erit: τοῖς δὲ ἄλις ἢ ῥυπηκῆ, πολλὴ πλείων, ἢ ῥυπηκῆ. Salibus verò etiam

etiam adstrictoria vis multo maior, quam extersoria. Atque ita plane esse scribendum, alius Galeni locus confirmat, qui est in libro 2. de Comp. medic. localium, capite de medicamentis valide extergentibus, ubi ita inquit: προς ἄλλοις καὶ τὸ τοῖς ἄλλοις ἐξάγει τον ὑπάρχει τὸ σύμφων μᾶλλον, ἢ ῥυτίθεν. Nam præter alia hoc quoque sal eximium obtinet, ut adstringat magis, quam extergat. E quibus perspicuum euadit, Serapionis locum ita esse emendandum ac restituendum: Postquam dixi quod natura baurach est media inter naturam baurach Africæ, & naturam salis, est hoc, quia in baurach Africæ est virtus quæ abstergit solum, in sale verò duæ virtutes sunt simul, nisi quia virtus styptica est multa in eo, virtus verò absterfua pauca. Et subesse in iam dictis errorem, Serapionis verba satis testantur, quæ sic habent: Nisi quia virtus styptica est pauca in eo multa. Quod si igitur pauca dictionem è contextu exemeris, recte se deinceps habebunt. Nam plane cum Galeni verbis postea consentient, quæ sunt eiusmodi: ἐξ ἑδὴ γε μὴν ὀλίγον ἔχει προσήκειν ἐν τῷ μετὰ πλὴν δ' αὐτῶν εἶναι τὸ λίγρον ἀφρολίτρον τε καὶ ἄλλων ἀφρολίτρον καὶ ῥυτίθην ῥυτίθην δ' αὐτῶν ὑπάρχει μόνον, τοῖς δὲ ἄλλοις καὶ ἢ συπτικῆ πολλὴ πλείον, ἢ ῥυτίθην. Dicitum tamen paulo antè est, capite nimirum de salibus, litrū mediam habere facultatem aphronitri & salis. Minus enim quam aphronitru, plus verò quam sal extergit: Aphronitro enim sola extergendi facultas inest, salī verò etiam adstringendi multo maior, quam extergendi. Non posse autem hæc Serapionis verba de litro, multoque minus de aphrolitro, ut Cornarius arbitratur, intelligi, abundè docent quælib. 4. Simpl. cap. 19. scribit Galenus, inquiens: ἔτω δὲ δὴ ἢ τὸ ἴδιον αὐτὸ, ἢ ἀφρολίτρον, ἢ τῶ σωθέτω προσήκει καλὸν μίλον ἀφρολίτρον ἐπὶ μᾶλλον πλείον, ἢ ῥυτίθην. Sic & nitru ipsum, & eius spuma, & quod composita voce aphrolitru appellatur, magis extergere possunt, ut quæ nequaquam adstringunt, exactè verò amara sunt. Aduerbum verò ἡκιστὰ hoc loco idem quod ἰσχυρῶς, id est, nequaquam denotare, satis verba hæc, Exactè amara, conuincunt. Nam eiusmodi in eodem capite vocat Galenus, quæ nulla alia sensu notabili qualitate participant. Et omnium maxime locus qui est in libro secundo de Comp. medic. localium, ubi ita scriptum reliquit: ἐπὶ τὸ γε ἡκιστῶν ἐστὶν ἡ ἴδιον ἔχεισιν ἀφρολίτρον καὶ νίτρον, ἀλλ' ἐκείνοις μὲν ἢ μετέσθαι ἐπὶ συπτικῆς δ' αὐτῶν. Siccare verò sal nihilominus quam aphronitrum & nitrum potest, sed illis adstringendi facultas non inest. Denique Aëtius lib. 2. cap. 50. ita scribens: ἄλλων δὲ διαφέρει ἀφρολίτρον, καθόσον εἶνα μόνον ἐπικρατούται χυμὸν ἐν αὐτῷ ἔχει γὰρ ἐστὶν ἴδιον τὸν πικρὸν, διαφορικῆ μὲν ἔχοντα δ' αὐτῶν, σωκατικὴν δὲ εἶναι ἔχοντα, καθάπερ οἱ ἄλλοι. A salibus verò differt aphronitru, quatenus vnum tantum, amarum scilicet, in eo dominari saporem sentire manifestè licet, qui quidem discutiendi vim habet, non autem constringendi, quemadmodum sales. Quapropter iam sole clarius à nobis demonstratum est, quam turpiter in aphronitro, & aphrolitro, spumaque nitri lapsus sit Cornarius, & quod temerè, ut errores suos tegetet, Galeni plerumque locos deprauarit, ut nihil opus sit peculiari libello eius ineptijs respondere. Hic se Bernardus Dessennius continere non potuit, quin quo sit iudicio præditus omnibus palam faceret. Siqui demaudet, non sine cachinno multorum, dicere me & Cornarium leuiuscula de realtercari, interim nihil docentes, aut determinantes: An Dessenni leuiusculam rem esse censes ignorare quid sit nitrum, aphronitrum, & spuma nitri, quibus de crebro Galenus, & alij veteres mentionem faciunt: Iniuriam autè mihi facis, quod me nihil docuisse, sed res has magis in dubium vocasse & obscurasse dicis. Diserte enim, si quis vnquam alius, quid res illæ sint explicauit. Sed quid mirum te, qui omnia sine iudicio ex alijs corradis, ita de aliorum scriptis sinistrè iudicare: Quare hortor te, ut deinceps in alijs notandis circumspectior esse velis, nec te alijs temerè deridendum præbeas.

ἡκιστὰ.
Exactè amara.

Bernardi
Dessennij iudicium parum exquisitum.

Plumbago, quæ Græcis μολιθδ' ἀνα dicitur, Plinio lib. 34. cap. 16. & 18. Galena Plumbago.
G iij nomi Galena.

- Eius genera.* nominatur. Hanc Græci in tres digesserunt species. Primam Dioscorides $\mu\lambda\iota\epsilon\sigma\theta\epsilon\sigma\delta\iota\lambda\iota\theta\omicron\nu$, nos lapidem qui plumbi imaginem obtinet, vel simpliciter plumbarium appellamus. Germanicè **Glantz**, quia nimirum modicè splendet, nuncupatur. Alteram Græci $\mu\omicron\lambda\iota\beta\epsilon\tau\tau\iota\delta\alpha\acute{\omicron}\mu\mu\omicron\nu$, id est, arenam plumbariam vocant. Tertiam generali nomine $\mu\omicron\lambda\iota\beta\epsilon\delta\alpha\iota\nu\alpha\nu$, hoc est, plumbaginem. Est autem plumbago duplex. Natiua seu fossilis metallicaue una, quæ non est nisi plumbiferax vena. *Natiua.* Germanis **Bleyerz** & **Bleyschweiß** oder **Bleyschweiß** dicitur. *Factitia.* in fornacibus procreatur, in quibus aurum & argentum eliquantur, vt alibi fufius docuimus. Germanis **Thest** oder **Herdbley** nuncupatur.
- Plumbum.* Plumbum trium est generum. Vnum candidum, quod Græcis, vt Plinius *Candidum.* lib. 34. cap. 17. testis est, $\kappa\alpha\sigma\iota\tau\epsilon\sigma\omicron\nu$ appellatur. Idem cap. 18. eiusdem libri argentarium, quod argento simillimum sit, & album, nominat. Germanis **Zin** nominatur. Diuersum est à Stanno, vtpote composito. Nam vbi tertia plumbi nigri portio, duabus argenti portionibus inest, Latinis Stannum, Germanis *Stannum nõ est plumbum candidum.* **Werc** vocatur. Ex stanno fiunt laudatissima specula. Alterum cinereum dicitur, quod tum Græci, tum Latini veteres scriptores ignorasse videntur. Atq; hinc est quod Plinius duo tantum plumbi genera commemoret. Nostri Bisemuntum, Germani **Bisemunt** oder **Wisemunt** oder **Conterfein** appellat. *Cinereum.* Tertium Græcis $\mu\omicron\lambda\iota\beta\epsilon\delta$, latinis nigrum plumbum, Germanis **Bley** dicitur.
- Pompholyx.* Pompholyx post Cadmiam supra fornaces parieti adhæret. Fauilla est aeris tantum, aut Cadmiæ fornacum tantum, aut vtriusq;. Fit quum ex Pyritis lapidis panibus torrefactis excoquitur æs: aut quum ab argento separatum, in sui generis fornace perficitur. Tum enim fauilla tenuissima & leuissima sursum fertur, & euolat in superiorem domicilij ærarij partem, adhærens ad eius parietes, & ad laquearium tecti. Quæ primùm in bullas, vtaquatemet, atq; ex eo nomen inuenit. Neque enim $\pi\omicron\mu\phi\omicron\lambda\upsilon\zeta$ Græcis est, nisi bulla. Mox maiore accedente incremento, lanarum alsimilatur peniculis. Et hunc in modum sua sponte in fornacibus gignitur Pompholyx, quæ Germanis **Huttenrauch** propriissimè *Factitia triplex.* nominatur. Cura & industria Pompholygem artifices triplici ratione conficiunt. Primò, ari quum perficitur, friatam detritamue Cadmiam fornacum inspergunt. Secundò, ære & Cadmia fossili alternis, vt ex ipsis fiat Orichalcum, in ollas positis, fauilla ex ære resoluta sursum in operculi cavitatē fertur, eamq; implet, quæ pura Pompholyx est. Tertio, Cadmiam fornacum separatim in fornace ardenti follibus ventilare solent. His tribus rationibus Pompholyx primæ bonitatis, id est, candidissima & leuissima efficitur, quæ Sepalsijs Nil album, quod candidissimæ lanæ similis sit, Germanis **Weisnichts** nominat. Hinc Germanis vsitatū est dicere, Nil prodesse oculis. Duos ex ijs modos, nempe primum & tertium, Dioscorides monstrauit. Secundo hodie vtuntur. Pompholyx autem Serapioni Thutia vocatur. Quæ illi duplex est. Vna fornacum, de qua iam dictum est. Altera subterranea & fossilis, quæ Germanicè **Erð** vel **Zechenrauch** appellatur. Græcis ignota. Thutia officinarum hodie non est nisi Cadmia racemosa, vt suo diximus loco. Caterùm Spodos siue Spodion, quam Cinerulam aliqui interpretantur, à pompholyge non certè genere, quod similiter vt hæc fauilla ex eadem orta materia sit, sed specie differt. Pompholyx enim cādida est, & leuis, vt mōstrauimus: Spodos aut cinerea & grauior partim ad exteriora fornacū latera adhærens, partim in pauimentū decidens, adeoq; im *Nil griseum.* purior. Abraditur aut de lateribus, in terra verò conuerrii. Nil griseū hodie no *Spodos lutea.* minat. Germanis **Graunichts** oder **Grauerhüttr Rauch**. Fit & lutea spodos supra secundas fornaces, in quibus argentū à plumbo separat, vt alibi fufius diximus. Germanis **Gelerhüttr Rauch** appellat. Atq; hæctenus de spodio fornacum.

cum. Alterum Spodium subterraneum seu fossile dicitur, in quibus quatuor species, *Subterraneum cinereum videlicet, nigrum, viride, & luteum digeritur, foliis Arabibus notum, Græcis verò ignotum. Vt mirum sit Matthiolum apud Serapionem in capite de Tuthia: sic enim Pompholygeni ille nominat, non legisse quod quaedam sit quæ in mineris: ita enim interpretis eius loquitur inueniatur. Præter iam dictum fossile, Arabes aliud quoque Spodium habent, nempe cannarum seu arundinum radicum exustarum cinerem. Hinc hodie Spodium de canna nuncupatur. Hoc cum eo quod Græci *ἀντισποδίου* nuncupant non nihil conuenit. Nam id ipsum ex myrti folijs, oleæ, lentisci, & alijs nonnullis in fictili crudo, donec illud percoquatur, vltis conficiunt. Ita verò ipsis dictum est, quòd deficiente spodio, eo illius vice vlti sint. Porro à iam dictis omnibus spodijs diuersum est id quo nunc passim Seplasia vtuntur. Siquidem hæ Platearij secutæ opinionem, ossa Elephantis combusta, siue Ebur vltum pro spodio vendunt. Quod aliquo modo ferendum esset, quum Ebur vltum adstringendi polleat facultate, si non ex bouis, & canum maximè ossibus suum interdum conficerent Spodium. Nam si illud diligenter excutias, non rarò ex cadaueribus collectorum ossium fragmenta in ijs reperies. Hanc quam diximus Spodiorum differentiam tum medicum, tum pharmacopœi diligenter expendant, vt sciant quo illis in medicamentis conficiendis vtendum sit Spodio: & quòd neque Spodium, neque Antispodium Græcorum intra corpus assumere liceat. Quum enim ipsorum Spodium quod in pauimentum recidit è tenuissimâ metallorum substantia vehementissimâ ignis combustionem conficiatur, dubium non est quin inde magnam consequatur acrimoniam, ob quâ tuto intra corpus exhiberi nequit. Atque hinc est, quod Græci ne extrinsecus quidem omnibus promiscuè vlcibus, nisi interdum lotum admouere illud voluerint. Accedit, quod hos intra corpus exhibuisse, nusquam legatur. Sunt quoque plurimi nostræ ætatis medici eruditi, qui extrinsecus tantum hoc Spodium esse admouendum disertè tradant. Sed neque Arabum Spodium cannae, per os ingerendum erit, vt cuncti Auicenna & alij Arabes eius vltum in roborandis corde & iecore, plurimum commendent. Nam vt Galenus testatur lib. Simp. 7. radix arundinum per se non leuem abstergendi facultatem obtinet. Vlti verò, & calidior & magis tenuium partium, adeoque acris efficitur. Hinc est quod lib. 1. de Compo. medic. local. cap. 2. inter medicamenta quæ alopecias sanare possunt, quemadmodum etiam Dioscorides illam recenset. Non solum verò hæc ipsa discutere, sed etiam ex alto humores trahere possunt, quam etiam ob acrem qualitatem suam radix arundinis vlti maximè obtineat necesse est, vt hoc nomine intra corpus tuto exhiberi non possit. Quum verò non solum Auicenna, sed & Serapio suum Spodium multis in morbis intra corpus exhibeant, & frigidum in secundo ordine, siccumque in tertio esse scribant, fieri non potest vt ex cannae radicibus vltis confectum fuerit. Quare sunt qui illud ex radicibus nostrarum arundinum non constare, sed ex aliqua peculiari in Auicennæ patria nata. Verum non considerant illi, eandem habere vim omnium cannarum exustas radices. Alij vt Bellunensis, ex radicibus proceræ cuiusdam arboris internodia harundinum modo habentis. Sed eadem facilitate qua asseruntur, etiam negantur. Ego quidè errorem in Auicennæ codices irreplisse suspicor, & falso cannae, pro alcanna scriptum fuisse. Alcanna verò ille vocat herbam, quam Græci Cyprum, Latini Ligustrum appellant. Nam Galenus Cyprum mistæ facultatis esse, quod habeat quiddam discutiens cum aquea substantia modicè calida: & quiddam adstrictorium, ex terrena substantia frigida refert. Item eius decocto ambusta foueri. Vt etiam eo, aduersus igneas phlegmonas, & carbunculos: quod absque molestia & modicè siccet, vt rectius Serapio illud in secundo ordine siccum statuatur. Quinetiam commansum conducere oris vlcibus*

Subterraneum cinereum videlicet, nigrum, viride, & luteum digeritur, foliis Arabibus notum, Græcis verò ignotum.

Spodium cannarum.

Antispodium.

Spodium officinarum.

Arabum Spodium cannae intra corpus non assumendum.

ceribus tradit. Quas omnes effectus suo spodio Auicenna & Serapio adscribunt. Siquidem Auicenna spodio suo parum tum resolutionis, tum adstrictionis, veluti etiam Serapio tribuit. Vterque etiam illud phlegmonibus calidis, & oris vlceribus conferre scribit. Quia verò, ut iidem tradunt, & Galenus confirmat, plurimum frigiditatis habet, ideo ventriculum calidum roborat, & bilis ad ipsum defluxum repellit. Vt dubium ferè nullum sit, spodium Mauritanorum eandem quam Ligustrum habere facultatem. Quod si verò quispiam pertinaciter contendat, spodium eorundem esse radicis cannæ exustas radices, certè eas quas ei Arabes assignant facultates haud habebit, nec intra corpus assumendum erit.

- Sal.* Sal duum est generum, natiuus & factitiuus. Natiuus vel in terra, vel extra terram reperitur. In terra inuentus, seu fossilis, aut excuditur montibus, aut è campis effoditur, aut ex iisdem eximitur arenis, quibus tegitur prius remotis. *Salinae.* Salis certè montes, natiui multi & illustres sunt in orbem terrarum, quos nihil atinet recensere. Effoditur è campis in ea Sarmatiæ parte quam hodie Poloniam vocamus. Sub arenis autem, Plinio teste, inuenit iuxta Pelusium in Aegypto, *Natiuus.* qui quum omnis rectissimè Hammoniæ dici posset, tamè id nomen sibi Cyrenæicus tantum vendicauit. Dicitur autè is Hammoniæ, vel quia sub arena, *Fossilis.* quæ Græcis dicitur ἄμμον, inuenitur: vel ab Hammonis ibidem oraculo, iuxta quod effodit. Siquidem illic sub arena defossa glebæ salis oblongæ, extra nigricantes, intus albæ, & Alumini scissili similes inueniunt. Officinæ more suo vnus literæ adiectione vocem deprauantes Armoniæ, vel Armeniæ salem nominant. *Sal Hammoniæ.* Extraterram natiuus sal reperitur aut in fonte, aut in fluuio, aut in lacu, aut ad mare. Fons quidem vel salem fert, vel eius riuuli solis calore siccati in salem cōuertuntur. Fluuius aut salis ramenta defert, aut summa eius in salem densantur, reliquis aquis veluti sub glaciè fluentibus Lacus in salem mutatur, vel sale æstuat, ut alibi fusius docuimus. Ad mare tenuis sal gignitur. Quum enim æstu feruet, & intumescit spumas agit, easque ad littora & scopulos appellit. Hæ autem abscissæ, & in illis depositæ, atque exiccatae, nonnullis in locis in sallem conuertuntur, quem Dioscorides ἄλος ἄχνη, Plinius spumam maris simpliciter interpretatur: Latini siccam maris spumam dicere possent, aut rectius sallem è marina spuma genitum. Nam sub dio in scopulorum cauitatibus herens, remanensque, salibus, & rorè æstiuis caloribus, in sallem album cōcrefcit. Iuniores medici salis spumam, ambiguitate nominis decepti, vocant. Siquidem ἄλος & sal, & mare latinis est. Factitiuus fit multifariam. Nam vel ex aqua fit marina in fossas ad hunc vsu paratas, quas Salinas appellant, tracta, quæ dein ardentissimo sole exiccata concrefcit. Hic marinus dicitur. Vel ex falsis fontibus excoquitur, ut Halæ Sueuorum, & multis alijs locis. Vel putealibus excoquitur. Vel ex sui generis lixiuio, ut alibi copiosius monstrauius. Porro sal à sale differt colore, & nitore. Nam quum omnis alius sal non pelluceat, tamen Dacicus adeo interdum pellucet, ut cum quouis Crytallo denitore, & translucida facilitate certare possit. Hinc talis rectè gemma, vel ut officinæ hodie loquuntur, sal gemmæ, quod scilicet gemmæ instar niteat, nominatur. Alias differentias alibi ostendimus. Cæterum ἄλος ἄνθος, id est, flos salis, ut ex Plinio liquet, vox ambigua est. Nam & fauillam, hoc est siccam, leuissimam & candidissimam salis in salinis collecti partem, & aliam quandam rem humidioris naturæ, ac crocei aut rufi coloris, & ingrati odoris, quæ summo mari & fluminibus ac lacubus, qui maris etiam appellatione veniunt, innatat, significat. Præstaret autè ad euitandam cōfusionem Latinos priorem salis florem, alteram autem maris florem appellare, quod scilicet reuera maris flos sit: & ἄλος vox quæ sine articulo à Græcis efferat, pro mare vsurpari possit. Maris aut flos ille, qui Dioscoridi ἄλος ἄνθος dicitur

dicitur, non est nisi efflorescentia quæ summo mari, fluminibus, ac lacubus, qui maris etiam appellatione veniunt innatat liquida. Balenarum semen, in officinis medicorum, non tamen sine errore, & Sperma ceti vocant. Nam propriè loquendo Balenarum aut ceti semen est succinum, vt cap. 20. fufius dicitur, quod pisces iam dicti deuorant, & quod Auicennæ, alijsq; Mauritanis, Ambra simpliciter, alijs rectius ambarum subalbidū nominatur. Ceterum Flos maris Germanis *Wolram/oder Walrath/oder Baldrath*/forfitan quod citò auxilium afferat, nominatur. Et testantur nautæ ac mercatores illud hodie reperiri in paludibus ad mare, & in stagnantibus maris partibus. Nec obstat quod hodie in officinis prostant non sit crocei coloris. Nam inuenta est ratio lauandi, qua fit vt ita albescat, & acrimoniam ferè omnem deponat, vt mirari satis nequeam Matthiolū, qui locum hunc conuientibus, aut fortè lippientibus præterijt oculis. Sed est ei solenne, vt perpetuo ab aliorum sententijs, optimis etiam, dissentiat, etfi non nisi leuibus & nullius momenti rationibus vtatur. Præterea nomenclatura ipsum monere debuisset, *αλος ενθ* non tantum à Nilo flumine defluere, sed etiam stagnantibus maris partibus innatate. Atq; hinc est quod ruffi quasi grumi in eo interdum inueniantur. Res autem est pinguedine virus olens, & ingrati odoris, vt hinc à maris flore non esse diuersam constet, quæ non aqua, sed oleo potius diluitur.

Sperma ceti.

Ambar Auicenna.

Ambarum subalbidum.

Matthioli reprehensio refutata.

Sandaracha vel Sandaraca trium est generum. Vna fossilis & natiua, quæ ad fatietatem rufa est, fragilis, pura, & Cinnabaris imitatur colorē, aut minus vsta, & partim sublutea, Germanis *Bergrot/Reißgeel oder Rossgeel* dicitur: Serapioni & Seplasijs Auripigmentum vel Arsenicum rubrum nominatur: idq; non temerè, quod Arsenico non solum natalibus, sed etiam tota natura affinis sit. Altera est Sandaracha factitia, quæ fit ex Arsenico, hoc quidem modo. Arsenici mediocres particule in ollam coniectæ cuius os obturatur quinque horis coquantur in fornace, contrahuntq; sandaracæ colorem. Tertia itidem est factitia, cuius lib. 7. cap. 12. meminit Vitruuius, & Sandyx appellatur. Aetius Syriacum nominat, Græcialij *φύκον*, quod scilicet fuci, quo suum mentiuntur colorem mulieres, speciem ac similitudinem gerat. Vitruuius, vt supra diximus, Sandaracham disertè vocauit, inquit: Cerussa quum in fornace coquitur, mutato colore ad ignis incendium, efficitur Sandaraca. Quare Matthiolus hoc loco me per calumniam, vt solet ferè semper, flagellat, quod Sandycem dixerim appellari etiam Sandaracham, quod instar eius rufa sit, hanc tamen disertè à Sandaracha Dioscoridis & aliorum Græcorum distinguens, quæ res fossilis est. Ita perpetuo ex aliorum falsa suggillatione sibi laudem comparare studet Matthiolus, vt mirum non sit ollum hac sua mordacitate multorum bonorum sibi contraxisse odium. Cæterum Sandyx alio nomine Latinis Minium secundarium appellatur. Conficiendi eius modum lib. 9. Simp. Galen. indicauimus.

Sandaracæ triplex.

I.

Auripigmentum rubrum.

II.

III.

Sandyx φύκον.

Scoria Græcis, Recrementum Latinis, *Schlacken* Germanis, non est nisi purgamentum venæ metallicæ in fornace excoctæ, quod vbi metallum in catinum defluxit, ab eo detrahitur.

Scoria.

Stibium aut Stimni, Seplasijs Antimonium, Germanis *Spießglas* appellatur. Plinio spumæ candidæ & nitentis lapis nuncupatur. Optimum splendidissimum, & nitidum, contractu crustosum, terræ & calculorum expers. Nostra tamen ætate fossile non venditur, sed excoctum.

Stibium.

Antimonium.

Sulphur duplex est, fossile seu natiuum, & factitium. Fossile effoditur, & Græcis *ασφουρον*, id est, ignem non expertum, Latinis viuum, non alia de causa nominatur, quam q; ex vena sua sine aliqua coctura accipiatur: vel quod nondum liquefactum, & in frustula fustum sit. Factitium, quod Græcis *πεπυρωμενον*, id est, ignem expertum vocatur. Fit autem varijs modis. Nam aut ex aquis excoqui-

Sulphur duplex.

Natiuum.

Factitium.

excoqui-

excoquitur, sulphuris in plumbeis cortinis tam diu coctis, donec omnis aqua excoquatur, & quod reliquum est in sulphur densetur: aut ex gleba effossa, & in vasis cocta perficitur igni. Quem quidem modum faciendi sulphur in lib. 9. de Simpl. medic. facultat. indicauimus. Aut eo Pyrites stillat, item in ollis coctus. Modus in eodem loco à nobis est traditus. Factitij species est, quod ex sulphure quod excocta aqua densatur, & squama ferri fit, concoctis, & in vrceos transfusis. Id propterea quòd eo scabiem equorum sanant, Caballinum nominant. Quod, vt etiam Pannonicum, luteo obducitur. Luteum verò à nonnullis uirgineum, quòd purum sit: vel quòd uirgines, perinde atq; mulieres, eo faciem pingant, appellatur. Tale interdum natium, interdum factitium est. Officine citrinum vocant.

*Caballinum
sulphur.
Virgineum.*

DE LAPIDIBVS ET GEMMIS.

Caput XVIII.

Adamas. **A**Damas lapis ita dictus est, quòd nò possit nec ferro, nec igni domari. Dictus est & Anachites, quòd pauitantium animos à vano metu liberet, Germanis *Demuth/ oder Demanith*. Attamen singularis eximiaq; lapidis illius duritia, calido hirci leonistye cruore ita mollescit, vt rumpi possit. Adamas autem venena deprehendit, & irrita facit. Quocirca regib. vnice expetitus, maximi semper precij fuit. Lymphationes quoq; si credimus, abigit.

Aëtites. Aëtites, officinis lapis aquilæ, Germanis *Adlerstein* vocatur. Sic verò dictus est, vel à colore aquilæ candicante cauda, vt sentit Plinius, vel quòd in aquilæ nidis reperiatur. Est illi globosa & rotunda facies, aliumq; in se, veluti pregnas, lapidem continet: qui vbi quatitur, sonum edit. Aëtites omnis exiccat, & qui lapillum in vtero continet, is, vt Græci perhibent, alligatus sinistro grauidæ mulieris brachio, foetum ne vuluæ lubricæ excidat continet, ac custodit. Sinistro verò parturiētis femori alligatus, ita adiuvat eam, vt sine doloribus pariat.

Alabastrites. Alabastrites vocatus est lapis, quòd ad Alabastrum oppidum inueniatur. Germanis *Alabaster* dicitur. Ex eo à vetustis temporibus artifices pyxides seu vasa vnguentaria, quæ Attici alabastra, & alij Græci alabastra nominant, ἀπό τῆς ἀκαὶ λαβῆν, addito per Pleonasmum, quod videlicet propter leuorem comprehendere non possint. Facultates eius Dioscorides & alij tradunt.

Amethystus. Amethystus purpurea est gemma, sic dicta quòd vsq; ad vini colorem accedens, Plinio teste, priusquam eum degustet, in violam desinat. Quanquam magorum vanitas, resistere ebrietati Amethystum promittit: & inde appellatam esse asserit. Resistere item veneficijs, & auertere grandinem.

Amiantus. Amiantus lapis dictus est, quòd ignis adeò non inquinat ipsius splendorem, vt etiam si in eum conijciatur sordibus, nihil deperdens nitidus & splendescens extrahatur. Idem vocatur Asbestos, quòd in lucernis (fiunt enim ex eo thryalides) semel accensus non extinguatur, dum aliquid olei supererit, siquidem ignibus nò absumitur. Idem quia plexis mulierum crinibus similis est (ea enim

Bostrychites. figura formatus plerumq; venditur) à Zoroastre nominatur Bostrychites. Ab alijs quia caniciei hominis non dissimilis, Polia vocatur. Quia verò ad alumen scissum similitudinem obtinet, à Quadrigario alumen nominatur. Quia deniq; manibus netur, & textitur, à quibusdam Linum appellatur. Germanice *Federweiß* oder *Erdestachß* nuncupatur. Nec est aliud, nisi id quod in officinis medicorum Alumen plumosum dicitur.

Alumen plumosum. Aphroselenus dictus est hic lapis, quòd multis persuasum esset lunæ spumam esse. Dioscorides Seleniten, quòd nocturad incrementum lunæ soleat inueniri. Vel quòd imaginem lunæ contineat, quam quia pellucet, noctu concipit, & in dies

*Aphroselenus.
Selenites.*

dies singulos crescentis minuentisq; numero. Aëtio, quod transluceat, *διαφανής*, & vocabulo latino *σπεκλαειος* nominatur. Nam in hodiernum diem Specularis, *Specularis lapis* quod perspicui possit, & rei quæ ab eius tergo est, imaginem reddat appellatur, adeoq; ab ipso speculo nomen ei impositum. Germani glaciei & vitri nomen illi imponunt, & vnser *Frawen eisz/vnd Erdeglas* vocant.

Armenius lapis, vel vt Galenus appellat, Armeniacus ita dictus est, quod ex Armenia afferatur. *Armenius*. Laudatur leuis, colore cæruleus, perquam æquabilis, calculo carens, & friabilis. A cæruleo, de quo infra dicemus, differt modico candore, qui in Armenio teneriorem efficit colorem. Plinius, Armenium optimum esse scribit, qui summè viret, communicato colore cum cæruleo. Qui nunc in officinis pro Armenio habetur, cæruleo & Chrysocolla partim aspersus, non est Armenius, quod nimirum Dioscoridis notæ illi haud conueniant, & color cæruleus in eo tam exiguus sit, vt nullum, aut modicum saltem vsum præbere possit. Accedit quod nullum habeat leuorem, ac planus siue æquabilis non sit. Reperitur tamen nunc in compluribus Germaniæ nostræ locis lapis congener illi quem Armenia mittit. Si quidem, vt ille, viridis est colore, ad cæruleum inclinante. Viribus etiam ab eo non discrepat, quod atra bile vexatis, ijs vomitum, & aluum ciens, maximè conferat. Hoc igitur vice veri Armenij vti licebit.

Asius lapis ab Asso oppido Troadis dictus est. Alio nomine Sarcophagus, *Asius Sarcophagus*. quod scilicet corpora defunctorum in eo condita intra quadragesimum diem absumantur, exceptis dentibus appellatur. Asius lapis instar Pumicis rarus est, illiq; Tophi candidus color, venæ in profundo luteæ, leuis, fungosus, & friabilis. In eius superficie insidet quiddam simile tenuissimæ farinæ, quæ parietibus molarum inhæret, quod Asiæ petreæ florem nominant, qui supra, & magnam cum salæ petreæ hodie appellato cognationem & similitudinem habet, vt alibi latius diximus. *Asia petra flos*.

Carbunculus gemma preciosissima, ab igne nomen accepit. Ouidio hoc nomine Pyropus dicitur. Multorum est generum. Optimus est egregiè rubens, & Amethystizon, id est, cuius extremus igniculus in Amethysti exit violâ. Vulgò & Seplassijs Rubinus, Germanis *Rubin* nominatur. Alterius generis nigrior aspectu est, quem veteres Carchedonium, atq; iuniores, quod florem mali granati colore referat, Granatum Germani *Granatlin* appellant. Latificat cor, & pellit mœrorem. Alia eius genera alibi recensuimus. *Carbunculus Pyropus Rubinus Granatus*.

Cæruleus aut Cyanus, Arabibus & officinis medicorum lapis lazuli, Mesue lapis stellatus, quod in eius fracturis velut stellæ quædam aureæ, radiantes, & splendentes scintillant, Germanis *Lasurstein* appellatur. Duplex existit, natiuus & factitiuus. Natiuus seu fossilis, in venis fibrisq; ortus, vel per se reperitur, vel à materia metallica abraditur. Germanis *Berglasur* oder *Bergblaw* dicitur, & in se Chrysocollam continet. Factitiuus, Germanicè *Gemein lasur* / oder *Ultramarin* dicitur. Pictores tã natiuo, quàm factitio vtuntur. Medici enim veteres natiuo tantū, eliguntq; eum qui est saturo colore. Proinde malè faciunt hodie medici & pharmacopœi, qui factitio ad medicamentorū compositionem vtuntur. *Cæruleus Lapis lazuli Stellatus Natiuus Factitiuus*.

Coralliū frutex est marinus, qui ex alto maris extractus induratur. Vbi enim emergit, obfuso aère mox concresecit. Hinc nonnullis *λιθόδενδρον*, id est, arbor lapidosa, nominatur. Dioscoridi duū est generum, rubrum & nigrum, quod ramentum rarum est. Reperitur tertium quoq; album, citra etiã vstionem existens. Vires Dioscorides recenset. *Corallium Genera Corallij tria*.

CrySTALLUS ex similitudine quam cum glacie obtinet, idem quod ea nomen apud Græcos inuenit. Nec tamē, vt quidam volunt, est glacies, id est, aqua gelu vehementiore cōcreta: sed magis succus frigore densatus. Si enim glacies esset,

H solis

- foliis calore liquefceret. Ex marmorū saxorūq; canalib. effoditur, ac veru & aratro excitat, et torrentib. deferit. In tenuissimū puluerē trita, et in vino austero pota, dysentericis, q; multū exiccet, auxiliat, & sitim sub lingua posita restinguit.
- Hamatites.* Hæmatites, sic quod sanguinei sit coloris, dictus est, vel quod sanguinis profluvia sistat, vel q; aquarijs cotibus attritus, succum reddat sanguineū. Germanis *blutstein* vocatur. Optimus cui cōcreti sanguinis color inest, friabilis, durus, æqualis, purus, & qui nullas sordes admixtas habet, nec lineis zonisue variatur. Aquariæ autem cotes, vt id obiter etiā dicamus, sunt quæ aqua madefiunt: sicut oleariæ, quibus oleum quo ferrum aciem trahat, illinitur.
- Aquariæ cotes.* Hyacinthus gemma est, Plinio teste, in qua fulgor violaceus dilutus est. Duplex reperit Hyacinthus, nigrior, quā marem appellant: candidior, quā fœminā. Iuniores gemmarū scriptores, ex trib. gemmis faciūt vnā hyacinthū, eamq; in tres secāt species. Quarū primā appellant Granatos, fulgore rubro splendentes, qui sunt Chrysoliti, Germanicē *Jacint* dicti. Alterā citrinos, sic à Citri colore vocatos, qui etiā sunt Chrysolithi. Tertiā venetos, qui sunt Cyani. Ferunt Hyacinthum gestantes à fulmine tutos reddi, eosq; à pestis periculo liberari, etiā si in aère pestilenti habitant. Somnum quoq; conciliat.
- Iaspis.* Iaspis, Paulo, & Aëtio duplex est. Vna subuiridis, quæ Dioscoridi, & post eū Galeno, Thyites, vt alibi diffusē mōstrauimus, dicitur. Plinio lib. 37. ca. 10. Merouiles vocat. Merū sentit Georgius Agricola lib. 6. & 7. de natura fossiliū. Altera viridis, quæ sic dicta est, quia magis viret. Eius 12. vel 13. sunt genera, quæ alibi à nobis sunt ordine explicata. Tertium aut genus est Turcica iunioribus vocata Iaspis, quæ q̄da aëri similis est, aut cœlo matutino, id est, cerulea, lacte suffusa, grecis *ἄσπερος*, id est, aërea, adeps, borica, caspia, & persica, nostris *Turces* nominat.
- Subuiridis.* Iudaicus à regione in qua nascitur, nempe Iudæa, appellatur. Quia verò Iudæa ipsa Palæstinae Syriæ regio est, Aëtio Syriacus vocatur. Grecis à facultatibus *τιμιόλιθος*, quasi lapidem liquefaciens ac cōminuens, Germanis *Judenstein* nuncupatur. Habet & alias appellationes, quas alibi indicauimus. Glandis formam obtinet. Nam ab obtusiore eius parte ad acutiorem procedunt eminentes lineæ ita inter se æquales, vt torno factæ videri possint.
- Thyites.* Lyncurium, officinis lapis Lyncis dicitur, q; illum ex vrina Lyncis in terra condensata concretum esse putauerint. Fabulosum autem esse qd illi affirmant, & Plinius lib. 37. cap. 3. & Dioscorides lib. 2. cap. 73. testatur. Nec enim vnquam vllum tale fuit Lyncurium, qd ex Lyncis vrina concreuit. Veteres certè Greci scriptores hoc modo concretum Lyncurium non lapidē, sed Succinum, de quo infra dicemus, appellarunt. Quod manifestū fiet legenti Theophrastū, Aëtii, & alios paulo ante citatos autores. Vt ridiculum planè sit quod Amatus Lusitanus scribit, lapidem lyncis officinis hodie nominatum electri esse speciē quandam, quū cæcus etiā statim tactu sentiat lapidē. Non est aut, vt rectè sentit, vrina lyncis concreta, sed reuera lapis. Porrò Lyncis lapis dictus nō est nisi Phrygius Dioscoridi nominatus, q; illi omnes Lyncurij notæ conueniant, quemadmodū alibi fusius à nobis monstratū est. Hallucinant itaq; plurimū nostræ ætatis medici, qd Phrygium lapidem, Lyncis appellant: & q; illum ad eliciendam vrinā, & ad lapides in renibus aut vesica comminuendos vtilem esse opinantur. Ad fordida quidem vlcera, & oculorum medicamenta, Galeno teste, valet.
- Viridis.* Magnes ab inuentore, Magnete pastore, à quo repertus est, dicitur. Ab alijs Magnetis, eadem de causa. Heraclius, vel ab Heraclia ciuitate, vel ab Hercule. Vt enim is terras, & immanes belluas subegit: ita lapis ille ferrum ad se trahit. Qua quidem de causa Sideritis etiā est appellatus. Eius variæ sunt differentia, quas alibi indicauimus.
- Turcica Iaspis.* Pyropus quia valde ardet, ab ignis aspectu ita est vocatus. Hinc ab igneo colore officinis Rubinus est dictus. Vide Carbunculus.
- Indaicus.* Pumex
- Syriacus.*
- Tecolithus.*
- Lyncurium.*
- Lyncurium veterum.*
- Amati Lusitani error.*
- Phrygius.*
- Medicorum iuniorum error.*
- Magnes.*
- Heraclius.*
- Pyropus.*

Pumex lapis Græcis *κιάς κιάς* nominatur. Quod sanè nomen à verme frumenta *Pumex.* erodente, qui iisdem *κιάς*, Latinis gurgulio dicitur, inuenit. Vt enim is frumenta perforat, ita natura pumicem. Quoniam verò haud secus ac spongia fistularum plenus est, Spongia quoq; appellatur. Non est autem nisi terraleuis exusta, vel lapis excoctus. Germanis *Pimß* oder *Krawstein* vocatur.

Pyrites lapis sic dictus, quod ex eo ferri, aut alterius duri lapidis conflictu *Pyrites.* ignis excutiat, aut quòd ipsi persæpe igneus insit color. Serapioni & reliquæ Mauritanorum familiae, ac officinis, Marchasita, Germanis *Kiß / Kupffer* *Marchasita.* *stein / Kupffererz* nominatur. Aristoteli *πυρόμαχος*, quòd igni repugnet, dici *πυρόμαχος* tur. Inardentes enim fornaces proiectus fluit: at ubi in catinum defluxit, rursus concrefcit ac durefcit. Eius præcipua genera duo sunt. Alter argenteus siue ar- *Argentarius* gentarius appellatus, quòd sit coloris argentei. Ex eo æs & argentum excoquitur, & officinis vsitatus est. Germanis *wasser* oder *weisser Kiß* nuncupatur. Alter aureo est colore præditus, & Germanicè *Goltkiß / Gelbertkiß / Kupffer* *Aureus.* *kiß* vocatur. Vterq; veterum literis est celebratus. Præter hæc duo genera, sunt etiam alia quædam alibi à nobis ostensa.

Sapphirus & Cyanus eiusdem sunt generis. Vterq; enim est cærulei coloris, *Sapphirus.* sed Sapphirus insuper aureis punctis collucet. Vtraq; gemma similis est cælo *Cyanus.* sereno, verùm Sapphirus propter aurea puncta, stellis ornato. Duplex autem est Cyanus, alter nigrior, alter candidior: ille mas, Germanicè *blauer Saphier:* hic fœmina, Germanicè *weisser Saphier* appellatur. Vtus eius est in roborando corde. Sunt qui hominem reddere castum tradant, ideoq; Monachis, vt illorum inexplebilem compescat libidinem, magno studio gestandus.

Smaragdus à splendendo nomè suum accepit. Siquidem *σμαράγδα*, splendo *Smaragdus.* significat. Sua viriditate oculis iucundus est, & tanquam speculum imagines rerum reddit. de quo copiosissimè Plinius lib. 37. cap. 5. differit. Smaragdo motus obscenæ voluptatis valde est perniciosus. Siue enim mas, siue fœmina dū commiscet corpora, secum gestet, vel in anulo, vt cõtingat cutem, disrumpitur. At cum comitali morbo tanq; cum hoste pugnat, vt vel ipse vincat vim morbi minorem, vel à maiori vincatur. Illo modo manet integer & solidus, hoc in aliquot frangitur partes. Venenis etiam maximè epotagemma hæc resistit.

Specularis lapis. Vide Aphroselinus.

Spongiæ vel spongites lapis, sic est appellatus, quòd in spongijs inueniatur. *Spongia la-* Is Cochleæ instar perforatur, & quidem vtrinq; testaceus existit. Germanis *pis.* *Schwammstein* vocatur. Renum calculos in vino potus comminuit.

DE TERRIS.

Caput XIX.

Bolus siue gleba armenia Ochre in modum pallefcit, promptissimè in sum- *Bolus arme-* mum leuorem calcis modo soluitur pistillo, aut quouis liquore, arenosaq; *nia.* substantia caret. Commanducata butyri instar liquefcere videtur, & in gustu manifestam adstrictionem exhibet. Talem ab amico mihi quodam transmissam & donatam habeo. Quæ passim in officinis prostat, quum impense rubeat, legi- *Officinarum* tima esse non potest. *bolus arme-*

Cimolia terra à Cimolo insula dicta, vulgò Saponaria, Germanis *Wasch-* *erdt / oder Walkeler / oder Seifferdt.* Eius duo sunt genera, candida, & ad *nia adulte-* *rma.* purpureum inclinans. *Cimolia.*

Cretica terra siue Creta, ab insula Creta, in qua potissimum inuenitur, est ap- *Cretica.* pellata. Hæc quia argentarij opera sua abstergunt vt splendescant, Argentaria *Argentaria.* etiam nominatur. Germanis *Kreid* dicitur. Est quoq; Creta viridis, & nigra, vt alibi ostendimus,

H ij Lemnia

Lemnia terra
Lemnium
figillum.
Terra sigil-
lata.

Lemnia terra, à Lemno insula unde olim exportabatur, dicta est. Lemnium quoque sigillum nominatur, ob impressum illi sigillum Dianæ sacrum, quod capra erat. Officinæ eadem de causa terram sigillatam vocant. Hodie Turcicæ literæ eidem imprimuntur. Metuendum tamen est, ne quæ etiamnum hodie ijs literis insignita affertur, vera terra Lemnia & impermixta sit, quæ vera rubeat, aut fuluo colore prædita sit: quæ verò hodie asportatur, dilutius rubet, quod cum alia terramistionem arguit. Proinde non desunt qui Bolum armenium orientalem dictum, infucatam, & veram terram Lemniam esse putent. Nō enim ex Armenia, ubi verus & sincerus bolus reperitur, ea affertur, sed ex Lemno insula. Id verò Lemnensium mercatorum dolo accidit, qui ut res diuersas mentiantur, ex vna & eadem terra Lemnia, duas res efficiunt: quæ pura est, armenium bolum, hac verò mista & adulterata, terram Lemniam. Præstat tamen terram Lemniã, mistam etiam & adulteratam, in vsum medicum adhibere, quam eam qua hæcenus vsæ sunt Seplasiæ, quæ non est nisi terra sigulina, omni adstrictione vacans. Quare hanc abijcere debent pharmacopœi.

Rubrica.
Sinopica.

Rubrica, Græcis *μύθος* dicta, duplex est: vna, quæ Sinopica appellatur, quod in quibusdam Cappadociæ speluncis, Dioscoride attestante, effossa purgataque, Sinopen, Ponti urbem, fertur, ac ibidem venditur. Altera Græcis *τεροικη*, latinis fabrilis, quod scilicet ea fabri potissimum vtantur, nominatur. Atque hæc rursus in duo scinditur genera. Siquidem vna est natia, quæ Germanis *Bergwächel*, quasi dicas montana rubrica, quod scilicet in metallis aurarijs, argentarijs, ærarijs, ferrarijs, non raro quoque in proprijs venis reperitur, appellata est. Est & rubrica fabrilis factitia, Germanicè simpliciter *Kottel* vocata.

Factitia.

Sunt plures aliæ terræ species quibus veteres vsi sunt medici, hodie ignotæ pharmacopœis & inusitatæ, ob id à nobis præteritæ. Harum tamen historias libro nono Simplicium tractauimus.

DE IIS QVAE E MARI ET

aquis sumuntur.

Caput XX.

Bitumen.

ASphaltos Græcis, Bitumen latinis, *Bergwächel* Germanis nuncupatur. Succus est pinguis seu terre adeps, qui naturali cognatione cum sulphure iunctus est, ideoque facillimè ignem concipit & flagrat. Optimum in lacu quodam Iudææ nascitur, qui ob id Asphaltites est vocatus. Duū generū existit, durum & liquidū. Durum est quod intra, vel extra terrā densatur, ac in aliquam lapidis consistentiã & duritiã mutatur. Fossile autem terrenū multis nominibus appellatur. Siquidem terra pharmacitis, ampelites, carbo fossilis seu bituminosus, Samothracia gemma, thracicus & obsidianus lapis, atque gagates, vt alibi copiosissimè monstrauimus, dicitur. Liquidum bitumē est, quod plerumque à concreto bitumine per saxa emanat, exudat, & destillat, oleique propter pinguitudinem simile est. Hinc est quod nonnulli scriptores, vt Vitruuius, aliquando oleum simpliciter, alij cum adiectione Medæ oleū, quo illa vsa est in cremanda pellice: Medici Naphthā vocabulo Babylonico, appellarint. Nostra ætate Petroleum, siue oleum petrae aut saxi, quod scilicet è saxi, vt dictū est, destillet, & Germanis *Steinöl* / *fließend Bergwächel* vocatur, Monachi & sacrificuli papistici, quorum est inexplebilis auaritia, vt simplices argento emungant, hoc oleum è corporibus defunctorū diuorū stillare mentiuntur. Huius triplex est differentia. Est enim alba aut verius ex cinereo colore candida Naphtha, nigra, & rufa. Porro liquidū bituminis genus est quod succinum Romāis vocatur. Itanāque illis dictū est, quod ex succo, nempe liquide bitumine, è saxi in Germanicū mare pfluente, atque inibi durefcete, nō autem ex lachryma Populi arboris, vt quædam existimant, fiat, quæ admodū li. 9. simp. firmis rationib. monstrauimus, ubi totā eius historiã copiosè commemorauimus.

*Succinum.**Naphtha.*
*Petroleum.**Liquidum.**Genera bituminis.*
Durum.

rauimus. Græcis ἡλεκτρον, quod scilicet attritu calefactum ad se paleas, aliasq; res ἡλεκτρον, minutas ac tenues trahat. Qua quidem de causa iisdem etiam πτερυγοφόρον, id est, πτερυγοφόρον pennas floccosue ad se alliciens, & ἄσπας vocatur. Mauri & officinæ Persica voce, quæ idem significat, Caraben appellant. Græcis quoq; λυγέριον, vt supra est Carabe. monstratum, dictum esse constat. Germani veteres Glettum, quæ vox illis vi- λυγέριον, trum denotabat, nuncuparunt. Hodie duobus nominibus vocatur: vno, quod illi commune est cum nigro, quod priuatim Gagates dicitur, **Agstein** vel **Aidstein** Gagates. altero, quod ex eo quod incensum ardeat, inuenit, **Bornstein**. Saxonum namq; & aliarum septentrionalium gentium lingua, **bornen** idem quod ardere significat. Sed de succino quod in Europa gignitur, ideoq; Europæum est nominatum, in præsentia hæc dixisse satis sit. Præter id verò aliud est quod in Africa, & item aliud quod in Asia gignitur, ob id hoc Asiaticum, illud verò Africanum appellatur: vt runq; Arabes Ambram vocant. Recentioribus quoq; Græcis ἄμπρας & ἄμβρας nominatur. Quos latini imitati Ambarum nuncupant. Hoc colligitur ex Balenis, & piscibus cetaceis, qui fontes Ambaris degustarunt. Hi namq; huius Ambaris vt pote pinguis, ærei, & subdulcis, nimium auidi, eius esu sibi mortem consciscunt, præsertim vbi copiosius vorât. Mortui igitur fluitant, & vndis maris emergunt. quod animaduertentes insulani, coniectis vncis & funibus illos extrahunt, ambarumq; cæso ventre eximunt. Hoc nonnulli semen, vel græca vtentes voce sperma ceti: alij, vt Auicenna, stercois eiusdem esse magno errore putant, quum non sit nisi succinum quod balenæ siue cete deuorant. Vnde liquet, Auicennam maximo in errore versari, qui sub Ambræ *Auicenna error.* voce vnica, duas inter se diuersissimas res, nempe spumam siue florem salis, & succinum hoc Africanum & Asiaticum, describit ac confundit. Et ex eodem *Iuniorum & officinarum error.* etiam posteriores medici, & horum officinæ, errandi occasionem sumpserunt. Nam illi res has discernere nequeunt, florem maris, sperma ceti vocât, quum potius succinum quod è cetaceis piscibus eximitur, vulgi & imperitorum more, ita nominandum illis fuisset. Porro succinum hoc, perinde atq; Europæum in Arabia maximè felice ad Sychrim, vt scribunt oppidulum maritimum ex liquido bitumine coloris è cinereo candidi in mare è fontibus suis effluit, illicq; concrefcit, quod fauientibus procellis agitaturn pelagus, cum prouolutis impetuose faxis expuit in litus. Homines autem qui præsentium maris insultus, ad vada se conferunt, & quod eructarint Ambarum congerunt. Interdum etiam in cetaceis piscibus interfectis, vt comprehensum est, inuenitur. Quod ad alterius differentiam, sperma ceti nominari posset, quamuis parum propriè. Ambarum fuluum, vel vt hodie loquuntur, Ambra citrina, discriminis gratia appellari posset. Ad nos hoc tempore non affertur, sed in eius locum substituitur Ambarum factitium, quod hodie in officinis sub Ambræ nomine prostat, & *Ambarum factitium.* magnis impensis à pharmacopœis comparatur, atq; à colore cineritio, vt illam *Ambra officinarum.* à citrina, quæ succinum est, vt diximus, discernant, gryseam appellant. Modum autem conficiendi alibi ostendimus. Vt iam perspicuum sit omnibus recentioribus medicis triplicem esse Ambram. Vnam subalbidam, quæ est flos maris, *Ambra grysea.* Dioscoridi, & officinis ineptè sperma ceti dicitur. Alteram fuluam et pinguem, *Ambra recentiorum triplex.* quam citrinam nominant, quæ certè rectius quàm prior, sperma ceti, quum nō nunquam ex illis iam interfectis eximatur, diceretur. Non est autem nisi succinum quod cetacei pisces deuorant. Tertia grysea, quæ natua non est, sed facticia, & hodie in officinis sub Ambræ nomine prostat. Quæ singula in nostris in nonum Galeni de simpl. medica. facul. librū commentarijs copiosius ostendimus. Quod si igitur Matthiolo hæc non satisfaciunt, nec vt meæ sententiæ subscribat efficere possunt, ad eos quos iam citamus commentarios recurrat, & inueniet fortè quæ ipsius animo satisfaciunt,

Caphura.
Camphora.

Natiua.

Factitia.

Pissasphaltus.
Plinij lapsus.

Cæterum vt succinum est liquidū Bituminis genus, ita etiam id medicamentum quod recentiores Græci Caphuram, Mauri Indico, vt videtur, vocabulo, Camphoram appellant: quod multis argumentis alibi demonstrauimus. Sic autem à verbo Caphar dicta esse videtur, quòd ob lentorem suum ac tenacitatem, in compingendis, glutinandis, & oblinendis nauium tabulis, aut tignis, lateribusq; ædificiorum magnus eius olim vsus fuerit. Post Dioscoridis, Galeni, & Pauli seculum in vsum medicum venit, & gemina existit. Vna natiua, vel vt alijs vocatur, rudis, quæ scilicet nullam vim ignis experta est. Talis in maris fontibus oritur, & aquæ marinæ supernatat. Hæc, vt Serapio autor est, copiosa gignitur, quum terra crebris motibus conuulsata, magnam tam Sulphuris, quam bituminis vim profundit. Hæc non colore, sed partium duntaxat tenuitate, à candida Babyloniorum Naphtha differt. Odor autem & color candidi Bituminis esse sobolem testantur. Non esse autem gummi, hinc abunde liquet, quod nullum Gummi ardet, nec oleo dissoluitur, sed aqua: atqui Caphura nequit dissolui, nisi aliquid oleosum adieceris. Hinc experientia edocti seplasiarij vbi contundenda venit in pilis, aliquid è nucis, aut amygdali nucleo, aut quid simile adijciunt. Quod autem bitumen sit Auerroes satis testatur, qui hanc Ambrae congenerem facit. Item quod ardet in aquis, quod Bitumini peculiare est. Amicissima præterea est ignibus, quem semel conceptum, difficile dimittit. Neq; disident ipsius facultates ab ijs quas Bitumini inesse videmus. Cui rei mercatores quoq; fidem faciunt, qui constanter affirmant se vidisse Indiæ locum Caphuram exudantem. Hac officinae carent. Factitia altera est, quæ ignis ardorem sensit, à quo album, quem semper obtinet, colorem contraxit, & in laminas pellucens digesta est. Hinc est quòd Simeoni Sethi *ἔσχαλομένη*, id est, ignis calore elaborata, Serapioni autem sublimata dicatur. Hæc certe est quæ in pastillis magnis ad nos affertur, & in officinis passim sub nomine Camphoræ venalis habetur. Quæ autem ad conficiendi eius modum, item diuersas de ea Arabum opiniones, & temperamentum attineat, prolixè admodum lib. 9. de simpl. medic. facul. in nostris Commentarijs indicauimus.

Bituminis liquidū, at crassioris, limiq; speciem referentis neq; tamen duri generis quoq; est id quod Græci composito ex pice & bitumine nomine *πίσασφαλτός* vocant, non certè quod naturaliter ex vtroq; constet, vt Plinio visum est, sed quod mistam bitumine picem, Dioscoride attestante, redolet: aut fortè quod pici simile sit. Tanta enim ei cum pice similitudo est, vt nonnulli illud propter hanc similitudinem Picem appellant. Hoc Aristotele & Dioscoride autoribus, in Apolloniarum agro inuenitur, atq; ex Ceraunijs montibus deuolutū fluminis impetu rapitur, illicq; in glebas coactum, ad littus eijcitur. Quum igitur in fluminis littora eiectum mox reperitur, pingue quidem & adhuc molle existit. Vbi verò diutius extra aquas fuerit, durius multo efficitur, resolutisq; tenuioribus ac humidis eius partibus ita siccum redditur, vt resinae tostæ, quam Seplasiæ picem Colophoniam & Græcam vocant, consistentiã acquirat. Atq; illud hoc tempore apud pharmacopœos deprauato & decurtato nomine Asphalti venit, quum potius illis Pissasphaltos nominandum erat. Bitumen hoc accensum, picis modo, igne liquefcit, & de se guttas fundit, mistamq; Bitumini picem omnino redolet. Graui etiam halitu non accensum constat. Pingue præterea est, & manibus tractatum mollescit, aut igni ad motum liquefcit. Vt dubium non sit, quin id quod nuper sub Asphalti nomine à nostris pharmacopœis afferri cœpit, sit vera Græcorū ac Dioscoridis Pissasphaltos, & Mauritanorum Auicennæ & Serapionis Mumia. Cæterum, ne id silentio transeamus, olim in ea fui sententia vt crederem id quod non procul, nempe tribus ferè lapidibus, ab Oenoponte oppido, ab Oeno flumine sic dicto, ad montes Seefeldenses post

post immodicos imbres colligitur, & ab incolis eius loci **Dursenblut**/ id est, gigantum sanguis, dicitur, esse Pissasphaltum. Atque in eam quidem sententiam me pertraxit doctissimus vir Georgius Collimitius, qui fragmentum eius mihi pro pissasphalto transmiserat, quod in hodiernum usque diem retineo. Verum accepta tandem vera pissasphalto, vtrunque deceptum fuisse deprehendo. Nam id ipsum igni admotum, picis instar, non liquefeit, nec guttas de se fundit, sed ligni, aut tædæ modo conflagrat. Durum præterea est ac solidum, ita ut tum in puluerem redigi possit. Et quum omnino lapidea duricie præditum sit nihil dubito Gagatem esse lapidem. Nam nigro colore est, crustosum, aliqua ex parte læue, accensumque bitumen redolet, & omnes Gagatis à Dioscoride commemoratas notas habet. Quapropter si alibi diuersum à me scriptum aut dictum est, id ut parum veritati consentaneum iam damnatum esse volo. Porro ut ad Pissasphaltum redeamus, si illa diutissime extra aquam posita terra multa obruatur ac tegatur, retorrída magisque sicca euadit, tandemque effossa & exempta, à nonnullis Pissasphaltos fossilis nuncupatur. Non ab re autem paulò ante à nobis dictum est, Pissasphaltum esse Serapionis & Auicennæ Mumiam. Mauritanianamque duplicem Mumiam describunt, nempe natiuam & factitiam. Natiuam, non est nisi *μαύρο φάλτ* Dioscoridis, quam iam descripsimus. Altera factitia, quæ itidem gemina est. Vna, qua principum & diuitem corpora conduntur. Ea constat ex myrrha, aloë, balsamo, & sanie quæ ex humani cadaueris carne refudat. Hæc hodie non affertur. Altera est, qua pauperum corpora demortua condiri solent. Ea, ut Strabo in 16. testatur, ex bitumine, quo ad mortuorum condituras Aegyptij vtuntur, cui nonnulli picem adijciunt, constat. Si quidem natiuum bitumen, & liquefactum in hominis cadauer infundunt, omnesque eius partes cauas, cranium nimirum, thoracem, ventrem, & ossa peruia, eo complent. Atque ea est quæ ad nos affertur, & in officinis ferè omnibus pro Mumia prostat. Quæ utique in Pissasphalti penuria uti licet, quòd eandem ferè facultatem habeat, modò ossa prorsus abijciantur, & bitumen tantum, quo cadauera illa completa sunt, ad usum medicum adhibeatur. Verum quum iam Pissasphaltus satis magna copia à quibusdam Seplassarijs afferatur, ut dictum est, præstat ea neglecta Mumia veteri uti.

Mumia duplex.
Natiua.
Factitia duplex.

Spongia seu fungus marinus, corpus laxum, rarum, ac cauernosum, quod ad feliquores allicit, & eos quos attraxit, nisi vi exprimatur, asseruat. Præstat uti noua spongia, ut quæ non tantum est materia irrigandos humores excipiens, sed etiam manifestè deficcet. Nam in ipsa etiamnum ea quam à mari accepit facultas exiccandi seruatur. Progressu temporis, etiam si vsui non accommodatur, tamen nihilominus odorem & facultatem maris amittit, adeoque non æquè deficcet.

Spongia.

Noua spongia.

Sphæra seu pila marina, sic à figura dicta, hodie corrupta voce Balla marina vulgò nominatur. Meminit eius Galenus lib. 1. de Comp. medic. local. cap. 18. Cornarius tamen ignorans quid esset apud Galenum eo loco pila marina, Galeni locum, suo more, deprauauit, & pro sphæra, spongiam fallò substituit, adeoque res, forma & aspectu diuersas, confudit. Eius autem vniuersam historiam in altero nostrorum de Stirpium historia Commentariorum tomo studiosi reperient, ut non sit opus hic fufius de ea verba facere.

Pila marina.

Cornarij error.

DE RITE COLLIGENDA MATERIA MEDICA.

Caput XXI.

H iij

Hæc